

MALA CRNA KNJIGA

O ORGANIZOVANOM KRIMINALU NA ZAPADNOM BALKANU

DUŠAN STANKOVIĆ

RADAR
ORGANIZOVANOG KRIMINALA
NA ZAPADNOM BALKANU

BCBP
Beogradski centar
za bezbednosnu politiku

Septembar 2022
Beograd

MALA CRNA KNJIGA

O ORGANIZOVANOM KRIMINALU NA ZAPADNOM BALKANU

Izdavač:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku
Đure Jakšića 6/5, Beograd, Srbija
www.bezbednost.org, office@bezbednost.org

Autor:

Dušan Stanković

Istraživači:

Anamarija Velinovska, Dragana Jaćimović, Sabahudin Harčević,
Alban Dafa, Shpat Balaj, Miloš Jovanović, Romario Shehu, Plator Avdiu

Dizajn i prelom:

Srđan Ilić

Septembar 2022 - Beograd

Kingdom of the Netherlands

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Norway

Stavovi izneti u publikaciji su isključivo odgovornost autora i ne predstavljaju nužno stavove ambasade Kraljevine Holandije u Beogradu, ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu ili Balkanskog fonda za demokratiju, kao ni Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih Država ili njegovih partnera.

SADRŽAJ

KRATAK PREGLED	4
UVOD	7
METODOLOGIJA	9
MAPIRANJE ORGANIZOVANIH KRIMINALNIH GRUPA NA ZAPADNOM BALKANU: KAKO SE VODI POSAO?	11
SPECIJALIZACIJA OKG SA ZB: KOLIKO SU RAZNOVRSNE NJIHOVE NELEGALNE AKTIVNOSTI?	14
SOFISTICIRANE METODE ORGANIZOVANOG KRIMINALA: NASILNE ILI NE?	15
POREKLO I SASTAV OKG U ZB6: KOLIKO SU BITNI DRŽAVLJANSTVO, NACIONALNA PRIPADNOST I PORODIČNE VEZE?	18
MAPIRANJE NOVIH TREDOVA I PROCENE VEZANE ZA OKG: STAROST, POL, SASTAV	21
ALBANIJA	21
BOSNA I HERCEGOVINA	22
KOSOVO	23
CRNA GORA	25
SEVERNA MAKEDONIJA	27
SRBIJA	29
MAPIRANJE GLAVNIH KRIMINALNIH AKTIVNOSTI OKG U ZB6	31
TRGOVINA NARKOTICIMA	31
KOKAIN	32
HEROIN	32
KANABIS	33
SINTETIČKE DROGE	34
KRIJUMČARENJE MIGRANATA I TRGOVINA LJUDIMA	35
TRGOVINA VATRENIM ORUŽJEM I EKSPLOZIVOM	37
KRIJUMČARENJE ROBE I DRUGI VIDOVI FINANSIJSKOG I IMOVINSKOG KRIMINALA	38
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	39
NAPOMENE	41

Kratak pregled

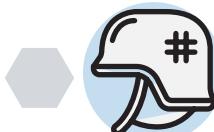
Ovo istraživanje u fokusu ima šest kandidata sa Zapadnog Balkana za članstvo u Evropskoj uniji (ZB6): Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Crnu Goru, Severnu Makedoniju i Srbiju, dok mu je cilj da se mapiraju pojave i glavna obeležja organizovanih kriminalnih grupa (OKG) koje deluju u regionu. Analiza je zasnovana na istraživanju kako primarnih, tako i sekundarnih podataka, intervuima sa ekspertima, policijskim saopštenjima, zvaničnoj statistici, nacionalnim dokumentima SOCTA, itd.

Studijom je ustanovljeno da su OKG iz nekih zemalja kao što su Albanija, Crna Gora i Srbija razvile uglavnom međunarodne mreže od po 30 i više pripadnika. One predstavljaju glavne aktere i vođe organizovanog kriminala (OK) u regionu. Ostale, one sa manje pripadnika (od 3-4 do približno 15), operišu uglavnom na nacionalnom nivou ili kao pomagači većih OKG. Među članovima preovlađuju muškarci, kojih ima oko 90 procenata. Žene se uglavnom bave logistikom, iako je bilo pojedinačnih slučajeva kada su one u hijerarhiji kriminalnih grupa bile pozicionirane i na višim mestima. Starosna dob članova kreće se od 20 do 50 godina, u zavisnosti od aktivnosti i teritorije. Procenjuje se da je prosek starosti 35 godina, ali ima i članova koji su stariji od 65. Po državljanstvu i nacionalnoj pripadnosti, OKG prate obrasce svojih regionala, sa čvrstim porodičnim vezama i tradicijom. Ipak, razlike u poreklu ne sprečavaju OKG da sarađuju i stvaraju kriminalne mreže.

Glavne kriminalne aktivnosti kojima se bave OKG iz ZB6 jesu nedozvoljena trgovina narkoticima i krijumčarenje migranata, dok im nedozvoljena trgovina vatrenim oružjem i eksplozivnim napravama, kao i pranje novca, služe kao pomoćne aktivnosti. Manje česti oblici krivičnih dela su organizovani kriminal protiv imovine, u koje spadaju krijumčarenje robe i krađa automobila. Trgovina ljudima se u poslednje vreme često pominje u javnosti, uglavnom zbog velikog broja migranata koji se kreću preko Balkana i stvaraju prilike za nedozvoljene migracije i trgovinu ljudima. Ipak, stiče se utisak da vlasti do sada nisu identifikovale veće OKG u oblasti trgovine ljudima. Visokotehnološki kriminal je takođe u porastu, ali izgleda da nema istaknutih OKG koje se njime bave kao osnovnom aktivnošću.

GLAVNI NALAZI

o OKG

Najveće OKG sa 30 i više pripadnika iz Albanije, Crne Gore i Srbije, koje vode na međunarodnom nivou

Manje OKG (3-4 do 15 pripadnika) aktivne su na nacionalnom nivou (ili kao pomagači većih grupa)

Muškarci dominiraju na svim nivoima hijerarhije (90+%)

Žene su uglavnom uključene u logističke aktivnosti

Starosna dob pripadnika kreće se od 20 do 50 godina, u proseku oko 35, sa pojedincima od 65+

Porodična i etnička povezanost, društveno-kulturološki odnosi, ali bez problema u saradnji

Glavne aktivnosti su nedozvoljeni promet narkoticima i krijumčarenje migranata, vatreno oružje i eksplozivi, kao i pranje novca kao sporedna aktivnost

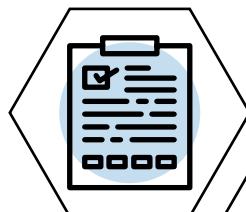
Praćenjem policijskih saopštenja u ZB6 utvrđeno je da je u periodu od januara do jula 2022. godine objavljeno 125 saopštenja o grupnim hapšenjima i zaplenama. Obelodanjena su hapšenja 998 lica, što čini 6,8 uhapšenih po grupi. Podaci o starosnoj dobi poznati su za 522 lica i pokazuju da je prosek starosti 33,8 godina. U saopštenjima preovlađuje muški pol, koji čini preko 90% uhapšenih. Najrasprostranjenije kriminalne aktivnosti su nedozvoljena trgovina narkoticima i krijumčarenje migranata, dok se najčešće plene droga, vatreno oružje i gotovina. Geografski gledano, prestonice i granični prelazi u ZB6 su mesta gde se obično odvijaju hapšenja i zaplene.

SAOPŠTENJA POLICIJE

u ZB6 u periodu od januara do jula 2022. godine.

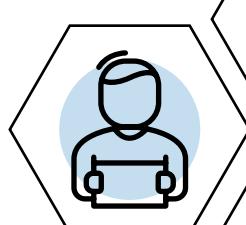
125

saopštenja

90%

muškaraca

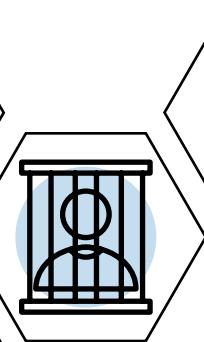

6,8

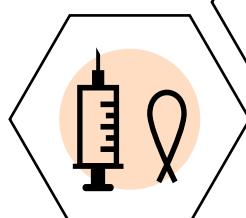
lica po uhapšenoj grupi

998

uhapšenih lica

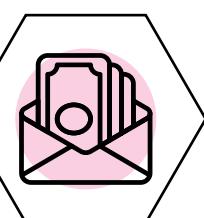
Najčešća krivična dela:

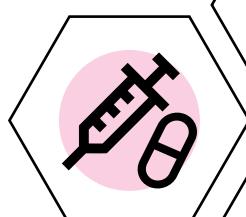
krijumčarenje migranata

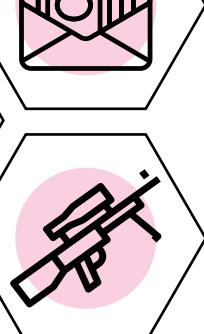
nedozvoljeni promet narkoticima

Gotovina

Vatreno oružje

Droga

Glavni gradovi

Granični prelazi

Najčešće zaplene:

Lokacije:

Uvod

Organizovanom kriminalu mnogi pridaju pažnju: od javnosti, istraživača i naučnika, pa do organa vlasti i civilnog društva. Posledice mu se takođe osećaju na više nivoa, od stope kriminala i ekonomije, do društvenih odnosa i kulture. Predstavlja pretnju pravnom sistemu, socijalnoj sigurnosti i političkoj stabilnosti, kršeći istovremeno mnoga ljudska prava.¹ OK se na prostoru ZB6 proučava, ali nema mnogo studija kojima je glavni cilj bio mapiranje pojave organizovanih kriminalnih grupa. Prema tome, cilj ove studije je da se OKG u ZB6, kao i njihova obeležja i tendencije, bolje upoznaju i razumeju.

Zbog svoje osetljivosti, ZB6 su posebno izložene pretnjama od organizovanog kriminala. Umesto demokratske transformacije do koje je u mnogim istočnoevropskim zemljama došlo tokom osamdesetih godina prošlog veka, pojave kao što su etnički ratovi, siromaštvo, politička tranzicija i slom države su u ZB6 donele brojne mogućnosti za pojavu OK.² Nakon jugoslovenskog građanskog rata i rata na Kosovu, u koje su devedesetih godina bile uključene gotovo sve ZB6, period reformi u pravcu demokratije, slobode i otvorene tržišne privrede ponovo su zamenili trendovi rastućeg kriminala. Uz to, region ZB6 je zbog crnog tržišta mnogim OKG iz EU postao atraktivan za pranje nelegalnih prihoda.

Pojavi i razvoju organizovanog kriminala na Balkanu doprinelo je nekoliko faktora. Prvo, istočnoevropske zemlje su početkom osamdesetih godina prolazile kroz ekonomsku krizu praćenu sankcijama i raznim političkim sukobima koji su stvorili uslove za pojavu OKG.³ Usponu organizovanog kriminala doprineli su i društveni faktori, kao i pravni i institucionalni vakuum do koga je došlo tokom perioda tranzicije. Nakon kratkog perioda, Balkan je postao jedan od najvažnijih centara međunarodnog OK.⁴ Ovi obrasci organizovanog kriminala i korupcije bili su razorni na teritoriji ZB6. Danas, u vreme evropskih integracija, pretnje OK i posledice koje on ostavlja na zajednice i institucije zaslužuju veću pažnju svih aktera, ali i njihova nastojanja da se suzbije ova vrsta kriminala.

Neki od glavnih faktora koji su doprineli razvoju organizovanog kriminala na Balkanu jesu geografski položaj (Balkanska ruta), ekomska kriza, korupcija, sankcije protiv bivše Jugoslavije, embargo na oružje, tranzicija, umešanost funkcionera u nezakonite radnje, kao i nedostatak transparentnosti i saradnje između država i lokalnih i međunarodnih institucija.⁵

Važno je definisati šta se tačno smatra organizovanim kriminalom. Za to postoji više razloga, kao što su npr: potreba da se otklone ograničenja u nadležnostima institucija koje se bore protiv organizovanog kriminala; naglašavanje ciljeva vlada u odbrani ljudskih prava i sloboda; postavljanje i uočavanje razlika između različitih krivičnih dela pripadnika organizovanih kriminalnih grupa; procena i praćenje stanja, obrazaca i strukture organizovanog kriminala, i održavanje saradnje i razmena informacija na međunarodnom planu.⁶ Studije organizovanog kriminala obično su saglasne sa tim da je OK „kontinuirani zločinački poduhvat koji funkcioniše racionalno u cilju ostvarivanja dobiti iz nedozvoljenih aktivnosti za kojima obično postoji velika potražnja u javnosti. Njegovo kontinuirano postojanje održava se upotreborom sile, pretnjama, monopolskom kontrolom i/ili korumpiranošću javnih funkcionera“.⁷

U pogledu obeležja OKG, studijama je ustanovljeno da su izraženi prediktori pripadnika OKG muški pol, prethodno bavljenje kriminalom i prethodno nasilničko ponašanje. Prethodno kažnjavanje, društveni odnosi sa subjektima umešanim u organizovani kriminal i problematično porodično okruženje takođe su povezani sa većim šansama da se neko u budućnosti priključi organizovanoj kriminalnoj grupi.⁸ Mnoga od ovih obeležja mogu da se primene na OKG u ZB6, a nekima od njih pozabavio se i izveštaj Kancelarije Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala (UNODC) o merenju OK na Zapadnom Balkanu iz 2020. godine.⁹ Poznavanje ovih karakteristika i faktora OKG u ZB6 trebalo bi da pomogne vlastima i društvima u sprečavanju i istragama organizovanog kriminala u regionu.

Metodologija

Metodologija i ciljevi utvrđeni su izradom Projektnih zadataka (ToR). Podaci i informacije koji su korišćeni u ovom izveštaju prikupljeni su iz primarnih i sekundarnih izvora.

Primarni izvori obuhvataju dve vrste podataka prikupljenih u procesu istraživanja. Kvalitativni podaci su prikupljeni putem razgovora sa stručnjacima iz oblasti organizovanog kriminala: predstavnicima organa za sprovođenje zakona, tužiocima, sudijama, istraživačkim novinarima i predstavnicima civilnog društva. Pored toga, istraživači su pratili saopštenja policije iz svih ZB6 o hapšenjima i zaplenama koji bi mogli da se povežu sa organizovanim kriminalnim grupama. Podaci su prikupljeni od početka januara do kraja juna 2022. godine. Za potrebe ovog istraživanja usvojena je definicija OKG koja se navodi u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (UNTOC). Podaci iz saopštenja služe za praćenje novijih trendova i pojave grupnih kriminalnih aktivnosti.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala definiše organizovanu kriminalnu grupu kao organizovanu grupu od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i zajednički deluje u cilju izvršenja jednog ili više težih krivičnih dela utvrđenih u skladu sa konvencijom, kako bi njeni članovi, na posredan ili neposredan način, pribavili finansijsku ili kakvu drugu materijalnu korist". Prema ovoj konvenciji, teško krivično delo je „ponašanje koje čini prestup za koji je zaprećeno maksimalno lišavanje slobode od najmanje četiri godine ili stroža kazna".¹⁰

U sekundarne izvore spadaju brojni izveštaji i zvanična dokumenta koja se bave organizovanim kriminalom, zvanične statistike, studije i istraživanja organizovanog kriminala. U zavisnosti od njihove raspoloživosti, koristili smo i nacionalne izveštaje o Proceni pretnji od teškog i organizovanog kriminala (SOCTA), izveštaje nacionalnih zavoda za statistiku, godišnje policijske izveštaje, godišnje izveštaje tužilaštava i sudova, kao i istraživačke tekstove.

Kako bi utvrdili aktuelne trendove i obrasce OKG u regionu, istraživači su intervjuisali 19 stručnjaka za oblast organizovanog kriminala iz ZB6. Ustanovljeno je da je 125 policijskih saopštenja sadržalo obeležja hapšenja povezanih sa organizovanim kriminalom, u skladu sa UNTOC-ovom definicijom organizovane kriminalne grupe. Ovi primarni podaci poređeni su i analizirani zajedno sa sekundarnim izvorima.

Ova analiza, međutim, sadrži i izvesna ograničenja. Kapacitet su joj ograničili dostupnost podataka i oskudnost informacija. Kvalitativni podaci u nekim slučajevima mogu delovati subjektivno, te se adekvatno tumače i dvaput proveravaju iz drugih izvora.

Kvantitativne podatke iz zvaničnih izvora već su obradili neki drugi subjekti i oni su stoga ovde predstavljeni kao gotov proizvod. Nasuprot njima, podaci prikupljeni iz policijskih saopštenja predstavljaju naše primarne podatke. Postoji nekoliko ograničenja koja su, dok je izveštaj pripreman, uzimana u obzir i objašnjena kroz analizu. Kao prvo, saopštenja se odnose na hapšenja i zaplene koji se tiču tri ili više lica, za krivična dela utvrđena UNTOC-om. Ipak, moguće je da oni nisu krivično gonjeni kao organizovane kriminalne grupe. Kao drugo, policijski sajtovi možda nisu izveštavali o izvesnim hapšenjima do kojih je došlo, ali su ih ispratili mediji i javnost.¹¹ Prethodnim istraživanjima koja su rađena u Srbiji utvrđeno je da je policija o nekim krivičnim delima izveštavala čak i previše, dok je o drugima to činila pre malo.¹² Međutim, ova vrsta podataka ukazuje na najnovije trendove u vezi sa organizovanim kriminalnim grupama i ne predstavlja zvanične informacije o broju procesuiranih dela organizovanog kriminala. Oni su pomogli da se pruži uvid u moguće pokazatelje i obeležja OKG. Samim tim, predstavljeni su uz napomenu o ograničenjima.

Mapiranje organizovanih kriminalnih grupa na Zapadnom Balkanu: Kako se vodi posao?

Nacionalni ili međunarodni nivo: Dokle dosežu OKG iz ZB6?

Veće OKG iz Albanije, Crne Gore i Srbije su pokretači na međunarodnom nivou

40-60% aktivnosti odvija se na međunarodnom nivou

Glavna aktivnost je nedozvoljena trgovina narkoticima

Organizovani kriminal u ZB6 funkcioniše i na nacionalnom i na međunarodnom planu. Ova studija ustanovila je da u nekim od ZB6 OKG služe uglavnom kao pomagači većim grupama istog tipa, dok su u nekima glavne vođe OK u regionu i šire. Na primer, OKG iz Albanije sarađuju sa kriminalcima iz susednih zemalja, kao i sa onima iz zemalja Zapadne Evrope i Južne Amerike. Procenjuje se da je oko 60% njihovih aktivnosti transnacionalne prirode, i da su povezane najviše sa trgovinom narkoticima i prekograničnim prenosom gotovine.¹³ Ostalih 40% aktivnosti OKG odvija se unutar države, i tu se obično radi o krađama, visokotehnološkom kriminalu, rasturanju narkotika i, u manjoj meri, prostituciji.

Slično tome, crnogorske OKG koje operišu na međunarodnom planu primarno se bave trgovinom narkoticima iz Latinske Amerike u Evropu. Zajedno sa OKG iz Srbije, Hrvatske, Slovenije, Albanije i Bosne i Hercegovine, one čine balkansku kriminalnu mrežu za rasturanje kokaina. Prema navodima iz crnogorskog izveštaja o proceni pretnji od teškog i organizovanog kriminala (SOCTA), OKG su od 2017. do 2021. godine stvorile mrežu saradnika za rasturanje narkotika u nekoliko zemalja Zapadne Evrope. Uz to, aktivni su učesnici u većoj proizvodnji kanabisa u Nemačkoj i Španiji, kao i njegovoj daljoj distribuciji.¹⁴

U srpskom izveštaju SOCTA takođe se procenjuje da 40% OKG operiše u dve ili više zemalja, dok ostale obavljaju svoje aktivnosti u zemlji. Na međunarodnom planu, OKG su prisutne u nedozvoljenoj trgovini narkoticima i vatrenim oružjem, dok nema onih koje se bave samo nelegalnim prometom vatrenim oružjem i eksplozivima.¹⁵

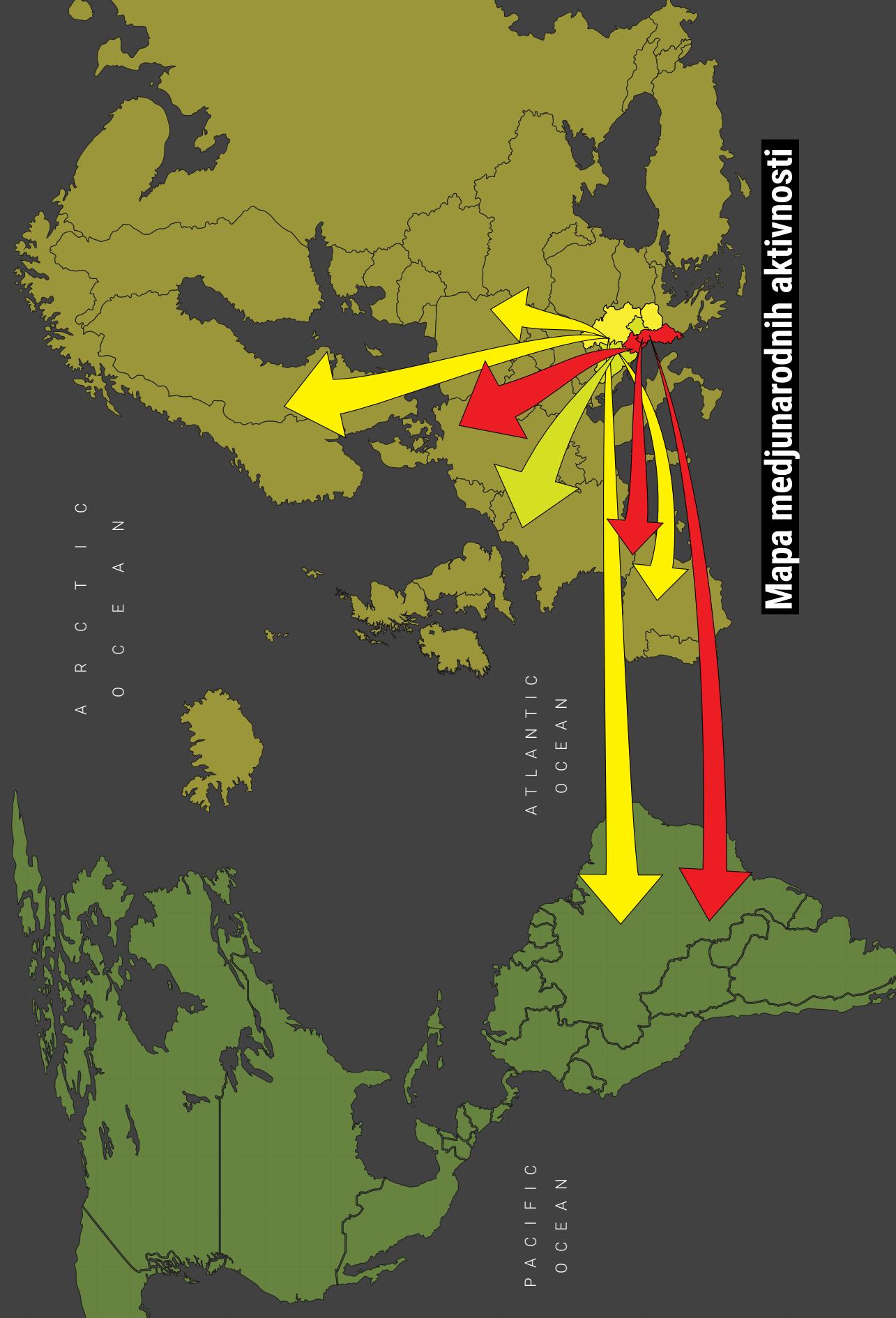
Iz Europol-a je nedavno saopšteno da je u prekograničnoj operaciji izvedenoj u saradnji sa organima za sprovođenje zakona iz Hrvatske, Italije, Crne Gore, Holandije, Portugalije, Srbije, Slovenije i Španije „razbijen balkanski kartel koji je trgovao kokainom od Južne Amerike do Evrope“. Tokom istrage koja je trajala od 2019. godine uhapšeno je i procesuirano 41 osumnjičenih u Hrvatskoj, Italiji, Crnoj Gori, Holandiji, Srbiji, Sloveniji i Portugaliji.¹⁶

Iako termin „balkanski kartel“ pominju organi za sprovođenje zakona kao što je Europol, ali i mediji, u kontekstu prometa kokainom postojanje takvog kartela još uvek nije utvrđeno, čak ni teoretski. Identifikovane su velike kriminalne organizacije koje se bave krijumčarenjem kokaina iz Latinske Amerike u Evropu, kao što su Šarićev klan (nastao u Crnoj Gori i Srbiji) ili Tito i Dino (poreklom iz Bosne i Hercegovine). Međutim, ne postoji „balkanski kartel“ po definiciji, budući da nijedna kriminalna organizacija na ZB ne sadrži elemente za proizvodnju kokaina i kompletan lanac poslova sa drogom.¹⁷

S druge strane, nema dokaza da su OKG iz Bosne, sa Kosova ili iz Severne Makedonije glavni počinioци i pokretači organizovanog kriminala na međunarodnom planu. Iako OKG iz Severne Makedonije deluju na nekoliko međunarodnih nivoa, nema dokaza da je bilo koja od njih istaknut lider u tom procesu. Prema izveštaju Ministarstva unutrašnjih poslova iz 2021. godine, od 10 OKG umešanih u nedozvoljeni promet narkoticima, na međunarodnom planu ih je bilo aktivno 7 (70%).¹⁸ Ovo potvrđuju i intervjui,¹⁹ koji ukazuju na to da geografski položaj Severne Makedonije pruža mogućnost za međunarodno delovanje i saradnju između OKG. S druge strane, grupe koje obično deluju na međunarodnom planu sklone su zloupotrebi službenog položaja koji uživaju u okviru sistema.

Ova informacija ukazuje i na to da su bosanski državlјani najčešće počinioци, ali retko vođe organizovanih kriminalnih aktivnosti koje se obavljaju van zemlje. Istovremeno, neke OKG su aktivne samo unutar zemlje. Slično, nema podataka o OKG sa Kosova koje na međunarodnom planu funkcionišu samostalno. Većina samo pomaže velikim akterima iz regiona. Na primer, u porastu je trend organizovanog kriminala u trgovini heroinom iz Turske, kojom upravljaju turske grupe.²⁰

Mapa medjunarodních aktivnosti

Specijalizacija OKG sa ZB: Koliko su raznovrsne njihove nezakonite aktivnosti?

Oko 50% grupa su polikriminalne (bave se više nego jednom vrstom kriminala)

Veće grupe su specijalizovane, manje deluju oportunistički

Trgovina narkoticima specijalizovana je zasebno za kokain, heroin, marihuanu

Veće OKG imaju tendenciju da deluju samostalno na međunarodnom nivou i obično se specijalizuju za kriminalne aktivnosti. S druge strane, manje grupe postupaju oportunistički i prelaze sa jedne aktivnosti na drugu. Većina grupa sa ZB su polikriminalne (umešane u više od jedne kriminalne aktivnosti). Međutim, skorašnji trendovi u Evropskoj uniji pokazuju da je polikriminogenost grupa u blagom padu, sa 45% (iz Europolovog izveštaja SOCTA 2017²¹) na 40% u 2021.²²

Slična situacija primećena je i u ZB6. Na primer, u SOCTA izveštaju Severne Makedonije iz 2015. godine, 43% OKG specijalizovalo se za jednu vrstu krivičnog dela, 26% OKG su polikriminalno orijentisane i nastupaju na taj način, dok ih je 20% uglavnom umešano u jedan nedozvoljeni posao, dok se drugima bave tek povremeno. U Srbiji je većina OKG polikriminalnog karaktera, s tim da su najveće među njima specijalizovane za trgovinu narkoticima. OKG u Albaniji takođe su sklone specijalizaciji u oblasti trgovine narkoticima, bez obzira na vrstu droge.

Crnogorske OKG uglavnom su specijalizovane za krijumčarenje i rasturanje droge, nakon čega sledi krijumčarenje cigareta. To se pre svega odnosi na međunarodni plan, gde je glavni kokain, mada postoje i grupe koje su specijalizovane za rasturanje heroina ili marihuane. Nedavno su grupe umešane u rasturanje heroina i marihuane počele da formiraju mreže sa onima koji trguju kokainom, i da za rasturanje koriste njihove kanale. Crnogorske OKG prepoznate su i kao „agencije za zapošljavanje pomoraca i posade za prekooceanske brodove“ specijalizovane za prevoz kokaina. To je obeležje kriminalnih grupa sa juga Crne Gore, koje vrbuju ljude koji bi zbog geografskog položaja na kome žive trebalo da počnu da rade kao pomorci.²³ Takođe je primećeno da kriminalne grupe koje se bave krijumčarenjem kokaina počinju da uzgajaju marihuanu i krijumčare je ka evropskim zemljama, pre svega Španiji i delovima Nemačke.

S druge strane, manje OKG su u mogućnosti da menjaju svoje kriminalne aktivnosti, u zavisnosti od situacije i prilika za vršenje krivičnih dela. U BiH postoje primeri OKG koje kradu vozila i krijumčare drogu, ali se bave i krijumčarenjem migranata i trgovinom ljudima. Na primer, OKG koje su formirane radi krađe, prešle su na trgovinu narkoticima u količinama od oko 25kg nedeljno.²⁴

Sofisticirane metode organizovanog kriminala: Nasilne ili ne?

Trend nasilja generalno opada

Velike OKG izazivaju više nasilja

Nasilne metode se koriste da bi se zaštitila krijumčarena roba, disciplinovali članovi, kao i u borbi za tržište

I primarni i sekundarni izvori ukazuju na opadajući trend nasilja koje vrše OKG. Međutim, veće OKG generišu i više nasilja, npr. kada se bore za tržište ili održavaju disciplinu unutar samih organizacija. Ono je dovelo do brojnih ubistava sličnih mafijaškim, uglavnom u Srbiji i Crnoj Gori, ali i u ostatku Evrope. Prema tome, nasilje u suštini služi da olakša obavljanje drugih aktivnosti, dok se ranije najviše primenjivalo u slučajevima iznude i pljačke radi ostvarivanja dobiti. Na primer, nasilje je tipično kod albanskih OKG koje se bave trgovinom narkoticima i iznudom, i do njega dolazi dok kontrolišu teritoriju, linije snabdevanja i resurse. Za to su zadužene uglavnom plaćene ubice. Ipak, pad ovog trenda primetan je i kod moćnih OKG, jer su se okrenule sofisticiranim metodama, prešle na legalne delatnosti i pridobile zaštitu viših državnih i političkih struktura.

S druge strane, Srbija i Crna Gora su na udaru OKG koje se nasilno bore za tržište. Iza ove borbe stoje dva klana koja krijumčare kokain. Rat između njih, od 2017. do 2021. godine, doveo je do više od 60 'mafijaških' ubistava, što se i navodi u crnogorskom izveštaju SOCTA. Iako tokom 2021. godine nije bilo obračuna između ova dva klana, ubistva povezana sa ratom koji vode nastavila su se od sredine juna 2022.²⁵

Prvi talas nasilja između dva najpoznatija crnogorska klana (škaljarski i kavački) započeo je 2015. godine. Njime je pokrenut niz nasilnih osvetničkih događaja u koje su se umešale kriminalne grupe iz Srbije, Crne Gore, regionala i nekih evropskih zemalja (ubistva su se odigrala u Malagi, Berlinu, Amsterdamu, Atini i Kijevu).²⁶ Do nasilja dolazi iz različitih razloga, a njegova učestalost, vidljivost i trajanje proizilaze iz niza specifičnih faktora među koje spada i visok stepen nadmetanja između ove dve grupe (a i drugih) jer je ulog u trgovini kokainom očigledno vredan borbe. Zatim, tu je i veća baza mladih ljudi koji se ne liče da poginu, kao i određeni stepen kriminalnog upravljanja koje održava trajanje sukoba.²⁷

Rat između škaljarskog i kavačkog klana doveo je do ubistava i korišćenja eksploziva, bombi i snajpera. Ubijani su članovi porodica, a bilo je i kolateralnih žrtava. OKG su unajmljivale profesionalne ubice, ali i amatere, u zavisnosti od toga čija likvidacija je bila planirana. Angažovale su i strane državljanе, od kojih su neki bili obučeni vojnici poznati kao „plaćenici“.²⁸ Njihova brutalnost odražavala se na način na koji su vršena krivična dela, sa većom upotrebom eksplozivnih naprava velike razorne moći. Najnoviji je slučaj ubistva visoko rangiranog pripadnika jednog od klanova, koji je, sa najmanje osam hitaca, ubijen dok je sedeо u restoranu na šetalištu u blizini Starog grada u Budvi.²⁹

Dakle, nasilje koje izazivaju OKG raširilo se Crnom Gorom i Srbijom, ali i ostatkom Evrope. Prema srpskom izveštaju SOCTA iz 2019. godine, nasilnim metodama služi se pet OKG (18%). U Beogradu i Novom Sadu, kriminalne mreže su rasprostranjene i imaju dobre veze koje im omogućavaju kontrolu nad tržištem i sopstvenim članovima. Slično obrascu koji je ustanovljen u Albaniji, koriste zastrašivanje da bi kontrolisali lokalne zajednice, iznudu, kriminalna tržišta i veze u policiji.³⁰

Istraživački mediji KRIK i Radio Slobodna Evropa utvrdili su da je 110 ubistava u Srbiji, počinjenih od januara 2012. do kraja 2020. godine, bilo povezano sa mafijaškim organizovanim kriminalom. Jedanaest ih je rasvetljeno, za 15 je suđenje u toku, a u 16 postoje osumnjičeni dok ih u 68 nema.³¹ OKG se služe nasiljem i kako bi disciplinovane sopstvene članove i borile se protiv protivničkih grupa za kriminalna tržišta. Većina ovih slučajeva ima veze sa sukobom između škaljarskog i kavačkog klana. U srpskim tabloidima u opticaju je i priča o Veljku Belivuku, uhapšenom vođi OKG koja je sarađivala sa kavačkim klanom. Ovaj slučaj povezuje se sa 7 ubistava.³²

Informacije iz Bosne i Hercegovine, sa Kosova i iz Severne Makedonije ukazuju na to da, zahvaljujući sofisticiranim metodama, nasilje kod OKG generalno opada. Praktikuje se mahom u individualnim slučajevima u samoj grupi, ili između grupa. Zbog hijerarhijskog ustrojstva, nasilje se praktikuje kako bi se održavala disciplina unutar grupe i stekla moći i poštovanje okruženja. Na primer, u Severnoj Makedoniji nasilje primenjuju uglavnom OKG koje se bave trgovinom narkoticima i iznudom, i to primenom zastrašivanja uživo ili putem telefona, oružjem i oštećenjem imovine.³³

Nasilje i ubistva su retki među OKG sa Kosova, za šta postoje dva glavna razloga. Prvo, sporadične nasilne konfrontacije potiču od krvnih osveta po Kanunu (običajnom pravu Albanaca koje je uređivalo odnose u odsustvu državnih zakona). Osveta za ubistvo, koju pomenuto običajno pravo predviđa, čest je slučaj na Kosovu. Prema tome, primena nasilja bi dovela do moguće beskonačne spirale ubistava/dalje upotrebe nasilja, koja bi mogla da se pretoči u gubitak finansijskih i ljudskih resursa. Drugo, grupe nisu mnogo velike, te bi svaka dalja konfrontacija dalje slabila grupu u smislu gubitka članova i izloženosti organima vlasti.

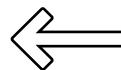
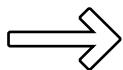
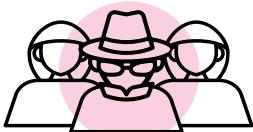
Poreklo i sastav OKG u ZB6: Koliko su bitni državljanstvo, nacionalna pripadnost i porodične veze?

Članovima je zajedničko državljanstvo i nacionalna pripadnost

OKG se često nazivaju po mestu porekla ili geografskom položaju

OK se rukovodi profitom, tako da poreklo nije prepreka za saradnju između različitih OKG

Primećeno je da su mnoge OKG formirali članovi sa istim poreklom i prošlošću. Neke grupe imaju čvrste porodične i rodbinske veze, sa istom nacionalnošću i državljanstvom istovremeno. Ukoliko je okruženje multietničko ili raslojeno, i OKG će imati pripadnike iz različitih grupa. Na primer, etnička struktura bosanskih OKG je raznovrsna i sastoji se od svih nacionalnosti, uključujući Rome i Crnogorce.

Međutim, jače i veće OKG obično imaju isto poreklo, što je slučaj i kod većine ovakvih grupa u ZB6. Na primer, na Kosovu su pripadnici OKG uglavnom Srbi ili Albanci - u zavisnosti od mesta iz kog je grupa, ali u njima mogu da se nađu i pripadnici turske ili romske nacionalnosti. U Albaniji, čvrsto formirane OKG imaju duboke porodične veze i među njihovim članovima vlada poverenje. Neke imaju članove sa istim mestom rođenja i životnim putem. Na primer, Škaljari i Kavač su mesta u Crnoj Gori po kojima su nazvana dva poznata klana, i njihovi članovi vrbuju se iz tih mesta. U Severnoj Makedoniji, tri glavne kriminalne grupe dejstvuju iz sela Aračinovo, Kondovo i Grčec.³⁴

Ove vrste društvenih i kulturoloških veza između vođa i pripadnika OKG pomogle su im da razviju kriminalne mreže zasnovane na poverenju. Nove članove vrbuju iz mesta iz kojih su im roditelji, čime u OKG uvode ljudе od poverenja. U najnovijem crnogorskom izveštaju SOCTA navodi se da su vlasti ustanovile obrazac kada je reč o poreklu OKG koje se bave nezakonitim prometom narkoticima. Na primer, trgovci heroinom obično su iz istog mesta (na severu Crne Gore), dok su pripadnici njihovih grupa sa Kosova, iz Albanije i iz Turske. Trgovci marihanom imaju strukturu sličnu grupama koje se bave heroinom, odnosno nalaze se u centralnom delu zemlje i povezani su porodičnim i etničkim vezama sa Albanijom.

Dakle, etnička pripadnost, državljanstvo i veroispovest nisu od posebnog značaja u trgovini narkoticima, jer se ona vodi isključivo profitom. To znači da nacionalni i etnički konflikti poput građanskog rata u Jugoslaviji nisu predstavljali prepreku da OKG različitog porekla sarađuju na međunarodnom planu i formiraju tzv. Balkansku kriminalnu mrežu.³⁵ Uz to, još jedna važna karakteristika OKG na Zapadnom Balkanu je huliganstvo. Ustanovljeno je da vođe i članovi grupa fudbalskih navijača od devedesetih godina prošlog veka imaju veze sa organizovanim kriminalnim aktivnostima.³⁶

Organizovani kriminal je aktivnost koja se upravlja za profitom. Prema tome, razlike u nacionalnoj i etničkoj pripadnosti ne sprečavaju OKG da sarađuju i formiraju kriminalne mreže unutar ZB6 i u inostranstvu. Kada krijumčare robu i migrante ka Evropi, OKG albanske nacionalnosti sa Kosova i iz Severne Makedonije sarađuju i prave mreže sa onima sa severa Kosova i juga Srbije. Takođe, crnogorske OKG krijumčare drogu i cigarete preko delova Crne Gore i Kosova u kojima žive albanske zajednice. Uz to, vlasti su otkrile da turske, avganistanske i pakistanske grupe imaju saradnike na Kosovu i u Severnoj Makedoniji.³⁷

Mapiranje novih trendova i procene vezane za OKG: Starost, pol, sastav

ALBANIJA

Procenjuje se da postoji 15-30 OKG:

od po 3-4 pa do 60 članova

oko 80% članova su muškarci

od 20 do 50 godina starosti, u zavisnosti od uloge/kriminalne aktivnosti

Trgovina
narkoticima

Krijumčarenje
migranata

Prostitucija/trgovina
ljudima

Visokotehnološki
kriminal

Pranje novca

Saopštenje policije:

43 hapšenja

11.8 uhapšenih po grupi

90% muškaraca

prosečna starost 34.5 godina

Ne postoji zvanična procena kada je reč o OKG u Albaniji, ali se preduzimaju koraci ka izradi SOCTA metodologije čije se usvajanje očekuje u skoroj budućnosti.³⁸ Prema podacima iz najnovijeg izveštaja Specijalnog tužilaštva,³⁹ kao i informacijama iz intervjuja, glavni vidovi kriminala kojim se bave OKG u Albaniji su trgovina narkoticima, krijumčarenje migranata, prostitucija (trgovina ljudima), visokotehnološki kriminal i pranje novca. Primećeno je i da ozbiljne organizovane albanske OKG imaju tendenciju da šire svoje poslovanje kako bi delatnosti proširili na sektore kao što su građevinarstvo i ugostiteljstvo.

Na osnovu kvalitativnih informacija prikupljenih u procesu istraživanja, procenjuje se da u Albaniji ima između 15 i 30 formiranih OKG - uglavnom u Tirani, Draču, Elbasanu, Skadru, Valoni i Kruji.⁴⁰ Uz to, najveći broj grupnih hapšenja (43) zabeležen je iz policijskih saopštenja u Albaniji. To može da ukaže na postojanje brojnih OKG koje nisu registrovane ili identifikovane od strane bezbednosnog sektora, ali treba istaći da svako grupno hapšenje ne znači da se radilo o organizovanoj kriminalnoj grupi, niti postoji garancija da će ta lica biti gonjena kao da se bave organizovanim kriminalom.

OKG mogu biti manje ili veće, od po 3-4 do 10-15 ili 20 članova. Najveće grupe koje deluju na međunarodnom nivou, poput onih u Italiji, nekada imaju i po 50 ili 60 članova.⁴¹ Može da se zaključi da u poslednje vreme OKG beleže munjevit rast, jer su u prethodnim istraživanjima navođene grupe sa najviše 17 članova (Banda iz Drača).⁴² U policijskim saopštenjima, grupna hapšenja u Albaniji imala su u proseku najviše uhapšenih lica po grupi od svih ZB6 - 11,8, s tim da su do takve opšte slike zapravo doveli pojedinačni slučajevi hapšenja grupe sa velikim brojem članova. Radilo se o dva hapšenja od 10, odnosno 71 osumnjičenog za nedozvoljeni promet narkoticima, tj. prevaru u pozivnom centru.⁴³ Međutim, primetno je da OKG iz Albanije, kao i one iz Crne Gore i Srbije, imaju više članova i formiraju veće grupe nego ostali iz ZB6.

Što se tiče polne strukture OKG u Albaniji, većina pripadnika su muškarci, oko 80%, dok žene nemaju ključne uloge.⁴⁴ U policijskim saopštenjima muškarci dominiraju čak i više, sa 89,5% osumnjičenih. Starosna dob članova zavisi od vrste nedozvoljene aktivnosti. Kuriri koji prenose drogu su mahom tinejdžeri, dok su ostali stari između 30 i 40 godina. Primećeno je da su pojedinci umešani u krijumčarenje oružja stariji, od 40 do 50 godina. Vođe obično imaju preko 50, dok su članovi koji imaju od 25 do 30 godina nisko na hijerarhijskoj lestvici. Ovo potvrđuju i policijska saopštenja, u kojima se 34,5 godina navodi kao prosečna starost. Članovi OKG su Albanci i uglavnom ne predstavljaju određene manjine. Važna obeležja jake OKG su poverenje i porodična povezanost. Porodične veze nisu neophodne da bi se izgradilo poverenje između OKG, ali dugovečnost grupe počiva mahom na poverenju koje je izgrađeno na porodičnim vezama.⁴⁵

BOSNA i HERCEGOVINA

Procenjeno je da postoji 5 do 10 OKG:

sa po 10-15 članova prosečne starosti do 35 godina

Trgovina
narkoticima

Krijumčarenje
migranata

Trgovina ljudima
(prostitucija)

Krijumčarenje
robe

Polijska saopštenja:

24 grupna hapšenja

7.1 uhapšeno lice po grupi

starost članova 34.5 godina

U Bosni i Hercegovini, kao i u Albaniji, nema zvaničnih procena o organizovanim kriminalnim grupama. SOCTA je, takođe, tek u fazi izradi.⁴⁶ Oskudni podaci u vezi sa organizovanim kriminalom sugerisu da su najčešći vidovi kriminala kojim se bave OKG nedozvoljeni promet narkoticima, krijumčarenje migranata i trgovina ljudima, krijumčarenje robe, visokotehnološki kriminal i krađa vozila, potpomognuti eksplozivima i pranjem novca.⁴⁷ Na osnovu informacija prikupljenih u procesu istraživanja, procenjuje se da u BiH deluje 5 do 10 OKG, sa po približno 10 do 15 članova.

Može se zaključiti da trenutno ne postoje velike OKG koje su poznate javnosti i medijima. U 24 policijska saopštenja o hapšenjima kriminalnih grupa iz prve polovine 2022. godine, prosečan broj osumnjičenih je 7,1, što te grupe pozicionira tik iza onih koje su evidentirane u Albaniji i Severnoj Makedoniji.

U pogledu sastava ovih grupa, kvalitativne informacije pokazuju da im članovi obično imaju 35 godina, što je slično onome do čega smo i sami došli prateći policijska saopštenja (gde je prosek 12 članova čija je starosna dob navedena - 34,5 godina). U tim saopštenjima nije bilo dostupnih podataka o rodnim pitanjima, niti za njih postoji drugi izvor. Žene se obično bave pomoćnim i logističkim aktivnostima, npr. kontrolisu druge žene u procesu trgovine ljudima i prostituciji. U retkim slučajevima su u bosanskim OKG žene postajale vođe ili uticajne članice.

Ustanovljeno je i da je etnički sastav bosanskih OKG raznolik, te da se sastoji od svih nacija, uključujući Rome i Crnogorce. Anketirani su ukazali i na civile koji su umešani u organizovane kriminalne operacije, npr. mašinske inženjere koji su pružali pomoć pri izradi naprava za otključavanje brava, lekare koji su intervenisali u slučajevima ranjavanja članova OKG, ili privredne i finansijske stručnjake koji su pomagali pri pranju novca.

KOSOVO

OKG koje je policija neutralisala:

37 **28** **49**
2019 2020 2021

Procena starosne dobi: 20-65 u zavisnosti od vrste krivičnog dela

Krijumčarenje
narkotika

Trgovina
oružjem

Policijska saopštenja:

8 grupnih hapšenja

4.25 lica po grupi

80% muškaraca

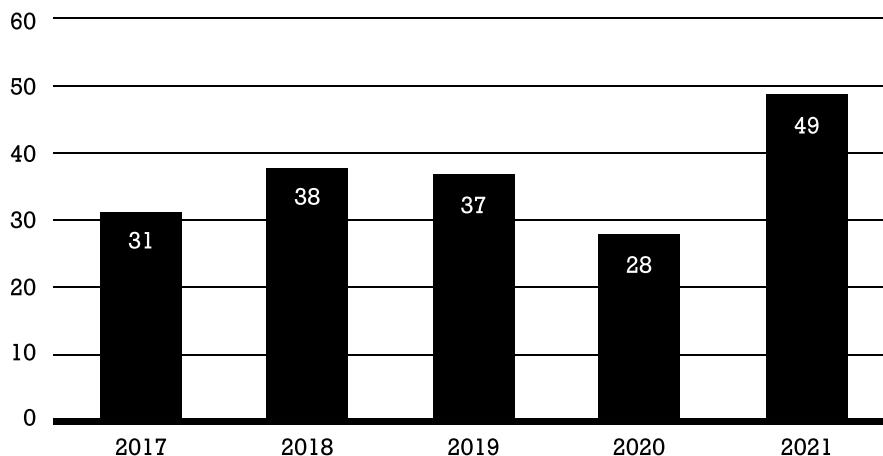
prosečna 31.8 godina

Kosovo 2021	Prijavljeno	Osudjeno
OK	148	15
Pranje novca	19	0
Korupcija	282	1
Krijumčarenje migranata	11	0

Tabela 1. Struktura predmeta teškog i organizovanog kriminala na Kosovu.

Izvor: Godišnji izveštaj Međuinstitucionalnog mehanizma Kosovskog veća tužilaca za praćenje obeležja krivičnih dela (2021)

Slika 1. Neutralisane OKG na Kosovu. Izvor: Godišnji izveštaji o radu Kosovske policije.

Nedozvoljeni promet narkotika primarna je kriminalna delatnost kojom se bave organizovane kriminalne grupe na Kosovu.⁴⁸ Procenjuje se da se 60-70% krivičnih istraga odnosi na promet droge.⁴⁹ Potom sledi krijumčarenje robe, posebno cigareta, u šta su umešane OKG iz Crne Gore. Naime, ova aktivnost se obavlja uglavnom na Kosovu, ali se njome ne bave kosovske OKG.⁵⁰ Ne postoje zvanične procene kada je reč o OKG sa Kosova. Poslednji izveštaj SOCTA odnosio se na period 2014-2015,⁵¹ dok je novi još uvek u izradi.⁵² Međutim, policija objavljuje godišnje izveštaje o radu koji sadrže informacije o neutralisanim OKG.⁵³ Po tim izveštajima, 2021. godine ih je neutralisano 49,⁵⁴ čime je nastavljen rastući trend iz 2019. (37)⁵⁵ i 2020. godine (28)⁵⁶ (Slika 1). Zabeležili smo osam saopštenja policije o grupnim hapšenjima sa 4,25 lica po grupi, tako da bi bilo interesantno uporediti ove informacije sa novim izveštajem za 2022. godinu.

Informacije u vezi sa strukturom ovih grupa ukazuju na to da članovi OKG koji se bave trgovinom drogama, robom i ljudima obično imaju između 20 i 40 godina, dok su oni koji se bave zelenoštvom obično stariji, nekad čak i od 65 godina. U policijskim saopštenjima, izračunati prosek starosti bio je 31,8. Uloga žena je da deluju kao podrška muškarcima, kao vođama OKG, ili njihovim partnerima i poznanicima. Žene su prisutnije u trgovini ljudima za potrebe prostitucije. U takvim slučajevima, obično su one te koje prilaze ženama i vrbuju ih, jer je lakše kada žrtvi pristupi neko ko joj je sličan.⁵⁷ Žene često koriste njihovi članovi porodica koji se bave kriminalnim aktivnostima, kao vid zaštite kada prelaze granice ili se kreću kroz osetljiva područja.⁵⁸ U zabeleženim policijskim saopštenjima, približno 20% uhapšenih bile su žene.

Uopšte uzev, OKG na Kosovu čine Albanci i Srbi, u zavisnosti od geografskog položaja grupe. Pripadnici drugih narodnosti, poput Turaka, Roma i ostalih, takođe mogu biti u sastavu grupa. OKG nisu nužno ograničene etničkom pripadnošću, geografijom ili administracijom, ali su strukturirane po porodici, mestu porekla (grad, selo) i etničkoj pripadnosti.⁵⁹ GI TOC je identifikovao severni deo Kosova kao „sivu zonu“ i žarište organizovanog kriminala u koji su, nakon sukoba, i Srbija i Kosovo „upumpale“ znatna sredstva.⁶⁰ Stanovništvo je podeljeno na Albance i Srbe, a nedostatak uprave i reda stvorio je specifično okruženje u kojem cveta organizovani kriminal. Jedna od glavnih kriminalnih aktivnosti je krijumčarenje robe, npr. goriva, građevinskog materijala, lekova, automobila, cigareta, hrane, pića, itd.

CRNA GORA

SOCTA procenjuje

da postoji 10 OKG,
od kojih većina ima preko 30 članova

Trgovina
drogom

Krijumčarenje
cigaretra

Policijska saopštenja:

8 grupnih hapšenja

4,75 lica po grupi

svi su muškarci

34,8 prosečna starost

Najčešće beleženi oblici kriminala kojima se bave OKG u Crnoj Gori jesu nedozvoljeni promet narkotika i krijumčarenje cigareta. Prema Globalnom indeksu organizovanog kriminala iz 2021. godine, Crna Gora je na prvom mestu po trgovini kokainom u Evropi i četrnaesta na svetu, uz Italiju sa kojom deli mesto u obe kategorije.⁶¹ Crnogorski SOCTA izveštaj iz 2021. godine⁶² procenjuje da postoji 10 aktivnih visoko rangiranih OKG, dok ih je po prethodnom izveštaju, onom iz 2017. godine, bilo 11 (35 u SOCTA za 2011, 20 u SOCTA za 2013.⁶³). U najnovijem izveštaju se ukazuje na to da postojeće OKG imaju i svoje cilje u inostranstvu. Prema organima za sprovođenje zakona, većina grupe ima više od 30 članova, ali ima i izveštaja o OKG koje ih broje preko 200.⁶⁴ U osam zabeleženih policijskih saopštenja iz prve polovine 2022. godine, te grupe nisu imale tako veliki broj članova (4,75 po grupi). Međutim, moguće je da predmeti o kojima je bilo reči nisu procesuirani kao organizovani kriminal.

Informacije prikupljene za potrebe ove studije ukazuju na raspon starosne dobi od 18 do 55 godina, s tim da su počinoci težih krivičnih dela u poslednje vreme mlađi članovi (18-29 godina). OKG su takođe sklone vrbovanju mlađih lica nepoznatih policiji.⁶⁵ U policijskim saopštenjima, prosečna starosna dob bila je 34,8. Nije evidentirana nijedna žena, ali podaci koji se odnose na pol nisu sasvim jasni. Sagovornici su procenili da žena ima samo 1% i da je njihova uloga logistička - da prenose poruke između šefova i članova, i učestvuju u radnjama vezanim za finansijsku struku i pranje novca.

Prema izveštaju SOCTA, etnička pripadnost, nacionalnost i veroispovest nisu od značaja za trgovinu kokainom, budući da je njen pokretač isključivo profit. Grupe koje trguju heroinom obično su iz istog mesta (na severu Crne Gore), ali se mešaju sa državljanima Kosova, Albanije i Turske. Trgovci marihanom su po strukturi slični heroinskim grupama - nalaze se u centralnom delu zemlje, povezani su sa Albanijom, i imaju snažne porodične i etničke veze. U godišnjem izveštaju o radu crnogorske policije za 2020. godinu navodi se da je policija podnela 76 krivičnih prijava za organizovani kriminal, visoku korupciju,

pranje novca, terorizam i ratne zločine, što je 95% više takvih prijava nego što ih je bilo 2019. godine.⁶⁶ Ove prijave su obuhvatile 320 lica i 105 pravnih subjekata, što je za 82% više nego u prethodnoj godini. 2021. godine podnete su 52 krivične prijave protiv 212 fizičkih i tri pravna lica. Od te 52 prijave, 13 se odnosilo na radnje organizovanog kriminala i 80 pripadnika OKG.⁶⁷ To je, dakle, 6,15 pripadnika po grupi, što je nešto viši prosek od onoga što je zabeleženo u policijskim saopštenjima (4,25). To može da znači da krivične prijave nisu podnete protiv većih OKG, ili da se velike OKG iz Crne Gore, zbog svog delovanja na međunarodnom nivou, procesuiraju u inostranstvu.⁶⁸

SEVERNA MAKEDONIJA

OKG koje je policija neutralisala:

21

2019

13

2020

14

2021

Trgovina
narkoticima

Krijumčarenje
migranata

2021:

38 OKG je otkriveno,
380 članova procesuirano,
prosečna starost 42 godine,
dve trećine su Albanci i jedna Makedonci,
neke grupe vode državljeni Pakistana i Avganistana,
95% muškaraca i 5% žena

(koje obično ne učestvuju u svakodnevnim aktivnostima)⁶⁹

Polijska saopštenja:

13 grupnih hapšenja

7.5 lica po grupi

sve muškarci

25.3 prosečna starost

	Neutralisane OKG	Članova	Droga (članova)	Krijumčarenje migranata (članova)	Korupcija (članova)	OK Privredni kriminal i pranje novca (članova)
2016	12	103	5 (24)	1 (7)	1 (15)	2 (37)
2017	12	116	7 (35)	1 (23)	0 (0)	3 (54)
2018	16	102	9 (49)	3 (15)	0 (0)	1 (12)
2019	21	136	6 (19)	4 (43)	8 (57)	1 (3)
2020	13	71	6 (24)	3 (22)	3 (14)	0 (0)
2021	14	99	10 (61)	2 (19)	0 (0)	0 (0)

Tabela 2. Neutralisane OKG u Severnoj Makedoniji. Izvor: Godišnji izveštaji
o radu policije Severne Makedonije

Najčešći oblici kriminala kojima se bave OKG u Severnoj Makedoniji su nedozvoljeni promet narkotika i krijumčarenje migranata. Tokom 2020. godine, policija je otkrila i suzbila ukupno 13 ovakvih grupa, od kojih šest u oblasti nedozvoljene trgovine drogom, tri u oblasti krijumčarenja migranata, 3 u korupciji, kao i jednu terorističku grupu (tabela 2).⁷⁰ Tokom 2021. godine prijavljeno je da je suzbijeno 14 OKG (prijavljeno je 99 lica) - 10 u oblasti nedozvoljene trgovine narkoticima i dve u krijumčarenju migranata (tabela 2). Uz to, jedna OKG se bavila nedozvoljenim prometom kulturnim nasleđem, a jedna zloupotreboom položaja i ovlašćenja.⁷¹

Tokom razgovora sa predstavnikom policije dobili smo informacije da je 2021. godine otkriveno 38 OKG, te da je 380 njihovih pripadnika procesuirano za organizovani kriminal. Prosečna starost im je 42 godine, dve trećine ih je albanske nacionalnosti, dok trećinu čine Makedonci. Takođe je primećeno da neke grupe predvode državljeni Pakistana i Avganistana. Preovladava muški pol, sa 95%, dok žena ima tek 5%. Žene obično nisu uključene u svakodnevne aktivnosti.⁷²

Kao što možemo da vidimo, vlasti uspevaju da identikuju veliki broj OKG, ali ne i da ih sve neutrališu (od 12 do 21 godišnje). Pre toga, od 2013. do 2015. godine identifikovano je 46 OKG - 31 sa visokim stepenom organizovanosti i 15 sa niskim.⁷³ Procenjeno je da 63% OKG ima po 5 do 14 članova, 22% po 15 i više, a da ih 15% ima tri do četiri.⁷⁴

U 13 zabeleženih policijskih saopštenja o hapšenju kriminalnih grupa od januara do jula 2022. godine, prosečan broj članova bio je 7,5, s tim da treba napomenuti da je ovaj broj viši zbog jednog velikog hapšenja terorističke grupe koja je imala 35 članova.⁷⁵ Ako uzmemo da je 2021. godine u 14 suzbijenih OKG bilo 99 počinilaca, to daje prosek od 7,1 počinilaca po grupi, što je slično podacima iz policijskih saopštenja. Po tim saopštenjima, prosečna starost počinilaca je 25,3 godine, s tim da informacije prikupljene za potrebe ove studije ukazuju na to da starosna dob članova OKG varira od 22 do 55 godina.

U zavisnosti od strukture, članovi grupa su mešovitog porekla i nacionalnosti. U 2021. godini, dve trećine otkrivenih članova OKG bilo je albanske nacionalnosti, dok su trećinu činili Makedonci. To se promenilo od poslednjeg izveštaja SOCTA (2015) koji je pokazivao da su u predmetima OK dominirale makedonska nacionalna pripadnost sa 52% i albanska sa 43%, dok su ostale činile tek 5%.⁷⁶ Obično se članovi regrutuju iz pograničnih oblasti, gde lokalno stanovništvo ima jake veze sa lokalnom policijom i vlastima. Primetno je da su se 2021. godine nekim grupama pridružili Pakistanici i Avganistanci.⁷⁷ Veze unutar OKG u Severnoj Makedoniji uglavnom su porodične, ali tu su i kriminalni interesi među prijateljima, što je posebno izraženo na vrhu strukture grupa koje deluju već duže vreme.⁷⁸ I civilne profesije variraju kad je reč o umešanosti u aktivnosti OK, te ima npr. knjigovoda, stručnjaka za IT, advokata, itd.⁷⁹

SRBIJA

OKG koje je policija neutralisala:

23

22

2018

19

2019

2020

SOCTA 2019

27 OKG (2015-58)

muškarci 94.6%, prosečne starosti 38 godina,
žene 5.4%, prosečne starosti 33 godine

Trgovina
drogom

Krijumčarenje
migranata

Polijska saopštenja:

29 grupnih hapšenja

4.5 lica po grupi

muškaraca 98.5%

prosečna starost 41.8 godina

	Neutralisane OKG	Zaplene droge OK	Droga	Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata	Privredni kriminal	Visoko- tehnološki kriminal	Opšti kriminal
2018	23	31					
2019	22	39	7	6	4	1	4
2020	19	45	6	8	4		1

(137 uhapšeno)

Tabela 3. Neutralisane OKG u Srbiji. Izvor: Strateška procena javne bezbednosti 2022-2025.

Glavne kriminalne aktivnosti OKG u Srbiji su ilegalna trgovina narkoticima i krijumčarenje migranata, što se može videti i iz spiska predmeta koji se vode pred Tužilaštvom za organizovani kriminal. Stiče se utisak da su vlasti sebi odredile ciljeve vezane za istragu proizvodnje marihuane i sintetičkih droga. U Strateškoj proceni javne bezbednosti navodi se da se proizvodnjom, krijumčarenjem i nedozvoljenim prometom opojnih droga trenutno bavi 13 OKG.⁸⁰ U periodu od 2018. do 2020. godine policija je otkrila 209 laboratorija za proizvodnju marihuane i jednu za sintetičke droge.⁸¹ Srpski izveštaj SOCTA iz 2019. godine takođe ocenjuje da je 77% kriminalnih delatnosti kojima se bave OKG u domenu nedozvoljene trgovine narkoticima.⁸² Što se tiče drugih vrsta krivičnih dela, bilo je ad hoc grupa koje su se bavile trgovinom oružjem i činile krivična dela protiv imovine (pljačke, razbojništva, krađa vozila).

U prvom izveštaju SOCTA, iz 2015. godine, identifikovano je 58 OKG,⁸³ dok ih je u narednom bilo 27 (2019): 5 na niskom nivou organizacije, 15 na srednjem i 7 na visokom.⁸⁴ Nakon ovog izveštaja nije bilo drugih zvaničnih procena organizovanog kriminala sve do 2022. godine, kada je u Strateškoj proceni javne bezbednosti objavljeno da su 2018. godine neutralisane 23 OKG, 2019. godine 22, a 2020. godine njih 19.⁸⁵ Nema zvaničnog izveštaja o grupama neutralisanim tokom 2021. godine. U svakom slučaju, ministar unutrašnjih poslova je 2. juna 2022. godine saopštilo da je policija od januara 2021. do tada razbila i podnela krivične prijave protiv više od 30 OKG, a od početka 2022. protiv 12 (79 lica je uhapšeno pod sumnjom da su članovi OKG).⁸⁶ To čini najmanje 18 OKG tokom 2021. godine. Dakle, primetan je trend opadanja broja prijavljenih OKG.

Što se tiče sastava grupe, SOCTA iz 2019. godine navodi da u njima dominiraju muškarci (94,6%) prosečne starosti od 38 godina, dok žene, prosečne starosti od 33 godine, čine tek 5% članova. Uloga žena je uglavnom nenasilna; one se bave finansijskim poslovima i operacijama pranja novca.⁸⁷ U 29 policijskih saopštenja vezanih za grupna hapšenja, prosečan broj članova bio je 5,3, dok je starosna dob bila 41,8 godina, što je osetno više nego kod drugih ali je slično informacijama iz SOCTA (38). Radi se skoro isključivo o muškarcima (98,5%).

U srpskom SOCTA izveštaju iz 2019. godine nije bilo podataka o etničkoj pripadnosti, osim da su 12% članova strani državlјani i da im je prosečna starost 43 godine. Međutim, konstatiše se da vođe i članovi OKG dele istu prošlost i etničko poreklo, kao i prijateljske i rodbinske veze. Dalje, primećuje se da se u kriminalne poslove uključuju i članovi porodice i partneri, te da su niže rangirani članovi obično mlađa lica koja nemaju kriminalnu prošlost.⁸⁸ U prethodnom izveštaju SOCTA (2015), jedan od zaključaka bio je da se OKG formiraju nezavisno od etničkog porekla i da se rukovode isključivo profitom.⁸⁹ Ovo potvrđuje i SOCTA izveštaj iz 2019. godine, u kome se navodi da sukobi iz prošlosti između pripadnika različitih nacionalnosti i etničkih grupa ne predstavljaju prepreku za OKG kad im se ukaže prilika da sarađuju i na međunarodnom planu ostvaruju nezakonitu dobit.⁹⁰

Mapiranje glavnih kriminalnih aktivnosti OKG u ZB6

Ovom studijom je utvrđeno da su glavni i najčešći oblici krivičnih dela kojima se bave OKG u ZB6 trgovina narkoticima, krijumčarenje migranata i krijumčareje robe. Pored njih, sporadično se javljaju i nedozvoljena trgovina vatrenim oružjem i eksplozivom, imovinski i finansijski kriminal, kao i trgovina ljudima. Sve njih prate i pomažu pranje novca i nelegalno rasturanje oružja. Sekundarne informacije prikupljene u postupku istraživanja slažu se sa najčešćim kriminalnim delatnostima iz policijskih saopštenja, u pogledu grupnih hapšenja i zaplena (videti tabelu 4). Dakle, u ovom poglavlju su predstavljene samo glavne aktivnosti, zajedno sa najčešćim i najvažnijim obrascima koji su ustanovljeni u postupku istraživanja.

Poličjska saopštenja	Najčešća krivična dela
Albanija	Nedozvoljeni promet droga, falsifikovanje
Bosna i Hercegovina	Nedozvoljeni promet droga, krijumčarenje migranata, nedozvoljena trgovina vatrenim oružjem, pranje novca
Kosovo	Nedozvoljeni promet droga, krijumčarenje migranata
Crna Gora	Nedozvoljeni promet duvana i cigareta
Severna Makedonija	Krijumčarenje migranata, korupcija
Srbija	Nedozvoljeni promet droga
Najčešće	Nedozvoljeni promet droga, krijumčarenje migranata

Tabela 4. Najčešći oblici krivičnih dela u policijskim saopštenjima

Trgovina narkoticima

Kao što se i očekivalo, nedozvoljeni promet narkotika najčešća je kriminalna delatnost kojom se bave OKG na ZB6. U MAKRO izveštaju UNODC-a za Zapadni Balkan prethodno je ustanovljeno da je većina lica (51%) koja su osuđena za učešće u organizovanim kriminalnim grupama bila povezana sa proizvodnjom i trgovinom narkoticima.⁹¹ Ovo je posebno izraženo na teritorijama na kojima deluju veće OKG. Na primer, prema srpskom izveštaju SOCTA,⁹² organizovani kriminal povezan sa drogom čini 77% celokupnog organizovanog kriminala u Srbiji. Sagovornici iz Albanije procenili su da trgovina narkoticima čini 60% do 80% kriminalnih aktivnosti, koje su fokusirane uglavnom na kokain. To potvrđuju i policijska saopštenja u kojima se trgovina narkoticima pominje kao najčešća kriminalna delatnost, za kojom sledi krijumčarenje migranata.

Kokain

Kokain - krijumčaren ili proizveden u nekoliko laboratorija u središnjem delu Albanije - prisutan je u većini ZB6. Međutim, velike količine kokaina u ZB6 ulaze kroz Albaniju, preko luke Drač, kao i kroz Crnu Goru preko luke Bar. Nakon toga se prevoze kopnom, sakrivene na teško dostupnim mestima u vozilima (otvori za ventilaciju, rezervni delovi, razne vrste spojeva) ili na posebno osmišljenim mestima (boksovi ili bunkeri u automobilima). Njihov veći deo odlazi iz Albanije na Kosovo, nakon čega se distribuira po Srbiji (preko Pećи) i Severnoj Makedoniji, nakon čega ide dalje za Bugarsku i Zapadnu Evropu. Kokain u Srbiju dolazi i iz Crne Gore. Ova ruta vodi od Bara, preko Podgorice i Rožaja do Novog Pazara i centralne Srbije. Droga stiže i u Preševo, koje je veoma blizu srpske granice sa Kosovom i Severnom Makedonijom.⁹³ U Bosni i Hercegovini je primećen kokain iz Holandije, Španije i Švajcarske, koji može da se koristi ili da se krijumčari dalje.⁹⁴ U takvim slučajevima, krijumčari za međusobnu komunikaciju koriste aplikaciju SKY.⁹⁵ Određene ekstremne bajkerske grupe su takođe umešane u rasturanje kokaina.⁹⁶

Kokain (gr)	2017	2018	2019	2020	2021
Albanija					
Bosna					
Kosovo			1.581,68	2.678,85	414.958,18
Crna Gora	1.634,34	34.897,92	93.242	1.082,59	1.244.180,61
Severna Makedonija	260,0	587,0	852,0	1.003,3	604,0
Srbija	12.799,58	12.990,05			

*Tabela 5. Zaplena kokaina u ZB6. Izvor:
Godišnji izveštaji o radu policije (gde su bili dostupni)*

Heroin

Kad je reč o heroinu, i on je prisutan u svih ZB6. Uglavnom dolazi iz Avganistana i Turske, preko Bugarske i Rumunije, a ulazi u Severnu Makedoniju, na Kosovo i u Srbiju koji predstavljaju deo Balkanske rute. Deo heroina ostaje u ZB6, dok albanske, crnogorske i srpske grupe rasturaju zнатне količine prema Zapadnoj Evropi. To se radi preko Italije (Jadranskog mora), Hrvatske ili Slovenije.

Heroin (gr)	2017	2018	2019	2020	2021
Albanija					
Bosna					
Kosovo			7.718,0	9.803,65	3.642,31
Crna Gora	17.926,58	1.782,42	23.319,66	13.157,07	2.059,05
Severna Makedonija	1.400,0	1.971,0	736,0	4.951,7	6.053,0
Srbija	16.972,76	36.470,88			

*Tabela 6. Zaplena heroina u ZB6. Izvor:
Godišnji izveštaji o radu policije (gde su bili dostupni).*

Kanabis

Veće OKG iz Albanije i Srbije fokusirane su na proizvodnju i distribuciju kanabisa u okviru ZB6 i dalje, prema Zapadnoj Evropi, Grčkoj i Turskoj. Kanabis, odnosno marihuana je droga koja se najčešće proizvodi u Srbiji i Albaniji (gaji se u regionima Skadra, Kruje i Valone). Izvozi se uglavnom u Italiju i manjim delom u Grčku. U ovim zemljama je, pored velikih zasada kanabisa, sve rasprostranjenije njegovo gajenje u zatvorenom prostoru.

Kanabis iz Albanije odlazi u Crnu Goru i BiH preko Skadarskog jezera i reke Bojane, vodenim i okolnim kopnenim putevima. Druga ruta ide ka Kosovu putem Severne Makedonije, preko graničnog prelaza Bogorodica za Grčku i Tursku,⁹⁷ ili za Bugarsku preko Srbije i Severne Makedonije, ukoliko droga nije namenjena potrošnji na Kosovu. S druge strane, kanabis proizveden u Srbiji ide u Mađarsku preko Subotice, u Bugarsku preko Pirota i graničnog prelaza Gradina, i u Rumuniju preko prelaza Vatin i Stara Moravica.⁹⁸

Marihuana(gr)	2017	2018	2019	2020	2021
Albanija					
Bosna					
Kosovo			824.230,0 + 25.447,0 hašiš + 6810 biljaka	256.717,9 + 5622 biljaka	449.549,0 + 2.380 biljaka
Crna Gora	3.336.411,52	3.203.420,06	2.290.600,9	3.103.998,31	3.465.094,03
Severna Makedonija	510.100,0	1.532.432,0	977.210,0	61.800,0 + 900ml ulje hašiša	1.869.000.000,0
Srbija	3.858.408,88	3.624.985,50			

*Tabela 7. Zaplene kanabisa i marihuane u ZB6. Izvor:
Godišnji izveštaji o radu policije (gde su bili dostupni).*

Tokom 2019. i 2020. godine uhapšeni su članovi OKG predvođene Predragom Koluvijom, koji su gajili kanabis na površinama nekadašnje kompanije „Jovanjica“ u opštini Stara Pazova. Tom prilikom je zaplenjeno 650 kilograma marihuane i 67.077 zasadenih biljaka (gotovo četiri tone sirove marihuane)”.⁹⁹ S obzirom na broj umešanih državnih aktera i pripadnika organa vlasti, ovaj slučaj je privukao veliku pažnju javnosti i istraživačkog novinarstva. Prva optužnica je sadržala optužbe protiv članova ove OKG za direktnu umešanost u proizvodnju i rasturanje marihuane, dok je druga obuhvatila pripadnike policije, državne bezbednosti i vojno-obaveštajne agencije. Očekuje se da će treća uključiti i neke aktere iz vlade i političare, s tim da ona još uvek nije podignuta. Slučaj se još više zakomplikovao kada je nekadašnja visoko pozicionirana funkcionerka policije i politička figura, Dijana Hrkalović - koja je pod istragom u drugom krivičnom predmetu vezanom za OKG Veljka Belivuka - optužila inspektora za suzbijanje droge koji je „Jovanjicu“ otkrio da je i sam umešan u trgovinu drogom, nakon čega je viši javni tužilac u Beogradu po ovim navodima pokrenuo istragu.¹⁰⁰

Sintetičke droge

Sintetičke droge uglavnom se uvoze iz zapadne Evrope, ali je izvestan broj laboratorija otkriven i u ZB6, i to uglavnom u Srbiji. Proizvodi se krijumčare na Kosovo i u Severnu Makedoniju, s tim da se ponekad pojave i u Grčkoj ili Turskoj. Najveće zaplene sintetičkih droga izvršene su u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu, Boru i na graničnom prelazu Horgoš. Druga ruta krijumčarenja ide preko Republike Srpske.¹⁰¹

Sintetičke droge (tablete + gr)	2017	2018	2019	2020	2021
Albanija					
Bosna					
Kosovo				225.42gr	
Crna Gora	420+54,6	1770+236,6	6832+271,4	378	3.059,45
Severna Makedonija	1.116.606	537	409		2025
Srbija	103.374	31.911			

*Tabela 8. Zaplene sintetičkih droga u ZB6. Izvori:
Godišnji izveštaji o radu policije (gde su bili dostupni).*

Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima

Balkanska ruta za krijumčarenje droge sa Istoka na Zapad utabavana je još od sedamdesetih godina prošlog veka. 2015. godine je procenjeno da je ona vremenom postala jedna od glavnih trasa za nelegalne migracije, sa oko 1,5 milion tražilaca azila i migranata iz Sirije i Iraka koji se preko Turske, Grčke i Zapadnog Balkana kreću ka zapadnoj Evropi.¹⁰² Tako je stvoreno plodno tlo za nastanak OKG, krijumčarenje migranata i trgovinu ljudima. Međutim, aktuelni stav vlasti u ZB6 je da u ovim zemljama nema identifikovanih OKG koje se bave trgovinom ljudima.

Na osnovu drugih informacija i razgovora, trgovina ljudima uglavnom je povezana sa prostitucijom i nelegalnom migracijom, npr. sa Kosova prema Crnoj Gori (a onda i BiH), Srbiji (pa dalje ka Mađarskoj) i Severnoj Makedoniji (ka Grčkoj). U UNODC-ovom MACRO izveštaju ustanovljeno je da je trgovina ljudima u ZB6 krivično delo čiji počinioци imaju najveći udio u broju osuđenih lica koja su povezana sa nekom od OKG (29%), s tim da je taj trend u opadanju.¹⁰³ To ukazuje na trgovinu ljudima kao najčešću aktivnost organizovanog kriminala, a ne na nešto što se događa mimo njega. Recimo, u istom izveštaju se navodi da nedozvoljeni promet narkoticima povezan sa OKG čini oko 5% svih presuda povezanih sa drogom.¹⁰⁴

Konstatuje se da se trgovina ljudima u ZB6 u proteklom periodu promenila, te da žrtve sada mogu da se vrbuju i u ZB6. Recimo, trgovina ljudima radi prostitucije je u Srbiji bila uobičajena tokom građanskog rata, ali sada nema kriminala na tako organizovanom nivou.¹⁰⁵ Slično tome, BiH je nekada bila prostor tranzita i odredište žrtava, dok su sada žrtve uglavnom sami državljanji BiH, pretežno u svrhu prosjačenja, ali i za tržišta rada i pružanje seksualnih usluga. Postoji nekoliko slučajeva da su žrtve bile iz Avganistana, sa Kube, ili iz Gambije, Libije i Šri Lanke. Većina mladih iz romske zajednice žrtve su eksploracije u svrhu prosjačenja i vršenja krivičnih dela protiv imovine.¹⁰⁶

S druge strane, u proteklom periodu registrovane su OKG koje su umešane u krijumčarenje migranata. Stiče se utisak da je ovo, posle prometa narkoticima, druga najčešća aktivnost u ZB6. Kada je reč o krijumčarenju migranata, u UNODC-ovom MACRO izveštaju se navodi da zvanični podaci o licima osuđenim za krijumčarenje migranata na Zapadnom Balkanu pokazuju da ih je 17% povezano sa organizovanim kriminalnim grupama, s tim da razgovori sa njima sugerisu da je retko u pitanju individualna aktivnost.¹⁰⁷ Izveštaj ukazuje na to da ove male OKG, čiji su članovi iz različitih struktura i različite nacionalnosti, organizuju krijumčarenje od zemlje porekla do Evropske unije.

Zbog Balkanske rute, krijumčarenje migranata se u većini ZB6 odvija na svakodnevnom nivou. Procenjuje se da jedna OKG dnevno prokrijumčari od 10 do 15 migranata u BiH. Oni u ZB6 ulaze sa teritorije Albanije, Kosova, Severne Makedonije i Srbije. U Albaniji, rute krijumčarenja počinju na granici sa Grčkom, prema luci Drač ili na albansko-crnogorskoj granici. Migranti sa Bliskog istoka i iz Severne Afrike uglavnom idu tim putevima. Iako nema registrovanih i prepoznatih OKG koje se bave trgovinom ljudima u Crnoj Gori, lokalne grupe su učestvovali u krijumčarenju migranata na granicama sa susednim zemljama i pružale logističku podršku međunarodnim mrežama krijumčara, slično obrascima viđenim u Srbiji.

Balkanska ruta migrante iz Albanije vodi prema granici (Božaj, Sukobin) za ulazak u Crnu Goru, a prema Nikšiću i Pljevljima za ulazak u Bosnu i Hercegovinu, ponekad i Srbiju. Za rutu su zadužene lokalne OKG koje pružaju pomoć međunarodnim mrežama. Druga ruta ide preko Severne Makedonije, gde policijski izveštaji ukazuju na to da se migranti krijučare preko Koridora 10 sa juga na sever, u Srbiju. U periodu od 2020. do 2022. godine došlo je do porasta krijučarenja migranata na Kosovu, posebno onih iz Sirije. Najčešće korišćene rute vode preko graničnog prelaza Merdare blizu Podujeva, i Jarinje na severu Kosova.¹⁰⁸ Po ulasku u Srbiju, migranti nastoje da stignu do Evropske unije preko granica sa Hrvatskom i Mađarskom.

Nedavno je Balkanska mreža istraživačkog novinarstva (BIRN) izvestila o otkrivenom slučaju krijučarenja migranata u koji je bio umešan jedan srpsko-sirijski prevodilac. On je postao krijučar migranata sa jakim vezama u policiji, i njegova banda sada hara gradom Somborom i duž severozapadne granice sa EU.¹⁰⁹ Po objavi ovog istraživačkog članka došlo je do nasilja u blizini kampa za migrante na severozapadu Srbije, koje su oni koji se bave krijučarenjem navodno počinili nad onima koji su pomogli da se ovaj slučaj otkrije.¹¹⁰

Trgovina vatrenim oružjem i eksplozivom

Većina aktivnosti vezanih za nelegalno posedovanje vatrenog oružja i eksploziva, kao i njihovu distribuciju među OKG, služi za to da se - zaštitom krijumčarene robe i izazivanjem nasilja među OKG i njihovim pripadnicima - omogući bavljenje glavnom delatnošću. Isto smatraju i organi za sprovođenje zakona u ZB6.¹¹¹ Recimo, po crnogorskom izveštaju SOCTA 2021, postoje OKG koje se bave nedozvoljenom trgovinom vatrenim oružjem, ali se radi uglavnom o pojedinačnim slučajevima, u kojima trgovina oružjem služi samim članovima. Izveštaj UNODC takođe sugeriše da je trgovina oružjem dopunska aktivnost drugim kriminalnim delatnostima OKG, i da „usmeni dokazi ukazuju na povezanost između tržišta oružjem i drogom, krađe i sitnog kriminala“.¹¹² Samo su predstavnici Kosovske policije istakli da su tokom 2022. godine pojačali fokus na trgovinu oružjem jer je nedavno primećen porast ove aktivnosti.¹¹³

Većina nelegalnog oružja u ZB6 preostala je iz jugoslovenskih građanskih ratova, kada su velike količine oružja završile u rukama stanovništva. Primećeno je da se vatreno oružje i vojna oprema krijumčare iz BiH u zemlje Zapadne Evrope, gde su cene mnogo više nego u zemljama porekla. Iako su se građanski ratovi završili pre 30 i više godina, građani i dalje poseduju velike količine vatrenog oružja. S obzirom na to da je Jugoslavija bila i proizvođač u namenskoj industriji, situacija sa vatrenim oružjem je ista u svim republikama. Oružje koje je pronađeno u Francuskoj, Holandiji, Švedskoj i Danskoj potiče iz BiH.¹¹⁴ Vatreno oružje u Albaniju ulazi sa područja Skadra, preko Crne Gore. U srpskom izveštaju SOCTA (2019, 64) navodi se da se deo oružja krijumčari iz Bosne, Crne Gore i Severne Makedonije, a drugi deo sa Kosova. Odnedavno, česta aktivnost OKG na Kosovu je i krijumčarenje „pištolja-rekvizita“, koji se proizvode uglavnom u Turskoj i na Kosovo dovoze preko Albanije i Severne Makedonije.¹¹⁵ Tokom proteklih godina otkriveno je nekoliko laboratorija koje rade konverziju tih pištolja u pravo vatreno oružje, što ukazuje na prisustvo novog vida trgovine i prodaje oružja u zemlji.¹¹⁶

Krijumčarenje robe i drugi vidovi finansijskog i imovinskog kriminala

Primećeno je da su neke veće OKG umešane i u krijumčarenje robe, uglavnom cigareta. Veliki deo robe polazi iz Crne Gore, u koju duvan stiže preko Luke Bar, zloupotrebom dela luke koji ima status slobodne zone (i u kojoj je od 2021. godine забранено складиштење cigareta). Neke krijumčarene cigarete dolaze iz Bugarske, Severne Makedonije i sa Kosova, nakon čega obično odlaze u zemlje EU preko Luke Bar. Nedozvoljena trgovina cigaretama česta je i na Kosovu, gde određene OKG iz Crne Gore najviše i deluju, zbog čega se ne smatraju tipičnim kriminalnim grupama već pomagačima OKG koje deluju u Crnoj Gori.¹¹⁷ U tom pogledu se Peć, grad na zapadu Kosova, zbog svoje geografske blizine Crnoj Gori smatra jednim od žarišta organizovanog kriminala u zemlji (za cigarete, ali i za drogu i vatreno oružje).

Pored cigareta, mnogi proizvodi se krijumčare sa severa na jug Kosova (gorivo, građevinski materijal, automobili, pića, hrana, lekovi).¹¹⁸ Uz to, u Bosni i Hercegovini postoje organizovane grupe koje se bave finansijskim kriminalom tako što nedozvoljeno trguju tekstilom i drugom robom iz Turske, Mađarske i Kine.¹¹⁹ Te grupe imaju mnogo pravnih lica sa infrastrukturom i skladištima u Istanbulu i Budimpešti, odakle se roba krijumčari u Bosnu. Roba se ne prijavljuje, već se prodaje u maloprodaji sa minimalnim porezom. Trgovci je prodaju na crnom tržištu, čime čine krivična dela utaje poreza i pranja novca.

Zaključci i preporuke

Vlade ZB6 prepoznaju organizovani kriminal kao glavnu pretnju i protiv njega usmeravaju svoje aktivnosti. Međutim, zbog velikog broja faktora nije moguće identifikovati i suzbiti baš svaku organizovanu kriminalnu grupu. Prepostavka je da visok nivo korupcije u ovim zemljama pruža mogućnost za bavljenje organizovanim kriminalnim delatnostima.

Ovim istraživanjem ustanovljeno je da OKG iz ZB6 operišu i na međunarodnom i na domaćem planu. Veće grupe, koje organi za sprovodenje zakona, mediji i javnost prepoznaju, pokretači su i lideri na međunarodnom nivou. Obično se specijalizuju za određene vidove kriminala, najčešće za nelegalni promet narkoticima, dok se aktivnostima bave od Južne Amerike do Evrope. Ove grupe bile su inicijatori nasilja koje je, u borbi za tržište, dovelo do brojnih ubistava u ZB6 i širom Evrope. S druge strane, manje OKG koje operišu na domaćem nivou obično ređe pribegavaju nasilju, i to čine uglavnom u svrhu disciplinovanja. Nisu visoko specijalizovane kada je reč o aktivnostima i mogu da prelaze sa jedne na drugu.

Struktura OKG je raznovrsna, u zavisnosti od regionalnih i kriminalnih delatnosti. Članovi su im uglavnom muškarci, u oko 90% slučajeva i na svim nivoima hijerarhije. Žene imaju manje važne uloge koje su vezane mahom za logistiku. Starost članova varira od 20 do 50 godina, što za ceo region čini prosek od 35, ali ima i starijih od 65 godina. Važna obeležja širom Zapadnog Balkana su porodične veze, zajednička prošlost i etničko i kulturološko poreklo pripadnika grupe. Međutim, glavni pokretač je profit i zato nema prepreka u saradnji između grupa različitog porekla.

Preporuke

Objavljivanje izveštaja o organizovanom kriminalu:

- **Dalji razvoj metodologije SOCTA i objavljivanje SOCTA izveštaja u Albaniji i Bosni i Hercegovini;**
- **Objavljivanje novih SOCTA izveštaja na Kosovu (poslednji je sačinjen za period 2014-2015), u Severnoj Makedoniji (poslednji 2015) i Srbiji (poslednji 2019);**
- **Objavljivanje godišnjih izveštaja o radu policije za svaku od ZB6;**
- **Potpunije publikacije o predmetima javnih tužilaštava za organizovani kriminal.**

Ove publikacije informisale bi javnost o aktuelnim pitanjima organizovanog kriminala i pružile uporedne podatke za region.

ored toga, podaci o organizovanom kriminalu i OKG mogle bi da dovedu do delotvornije socijalne i krivične politike usmerene protiv organizovanog kriminala. Oni pomažu da se utvrde i zaštite najranjivije grupe koje su u riziku od toga da postanu žrtve organizovanog kriminala, ili da se u njega upuste.

Promena fokusa

- **Od počinilaca do žrtava:** izveštaji SOCTA treba da obuhvate i procene o grupama koje su u najvećem riziku od kontakta sa OKG - bilo da postanu njihovi članovi ili žrtve, posebno kada je reč o polu, starosnoj dobi i poreklu (obrazovanje, nacionalnost, geografski položaj). Time bi se fokus sa represivnih aktivnosti, koje se za sada jedine uzimaju u obzir, preneo na preventivne strategije koje bi doprinele da se mladi i marginalizovane grupe drže dalje od OKG, bilo kao članovi ili žrtve;
- **Identifikovanje glavnih OKG** koje se bave krijumčarenjem migranata, trgovinom ljudima i nedozvoljenim prometom vatrenim oružjem i eksplozivom, s obzirom na to da se ova krivična dela najviše prijavljuju, ali najčešće ne kao organizovani kriminal;
- **Prepoznavanje ekološkog kriminala** i stavljanje fokusa na istrage protiv OKG koje, dok obavljaju svoje glavne ili dodatne/logističke kriminalne aktivnosti, deluju protiv životne sredine. Ova vrsta krivičnog dela je dobila veoma važno mesto u Europolovom izveštaju SOCTA za 2021. godinu;¹²⁰
- **Fokusiranje istraga na korupciju i pranje novca.** To bi dovelo do glavnih aktera i lidera OKG, kao i pomagača organizovanog kriminala iz institucija.

NAPOMENE

- 1 Krasniqi, Kole. „Organized Crime in the Balkans“. *European Scientific Journal*. 12 (10) (2016), str. 204-220, dostupno na adresi: <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/7727>, str. 215.
- 2 Zhilla, Fabian. „Organised crime and judicial corruption in the Western Balkans - Are customary norms playing any role?“. *Journal of Financial Crime*. 18, 4 (2011). str. 387-404.
- 3 Krasniqi, Kole. „Organized Crime in the Balkans“. *European Scientific Journal*. 12,10 (2016). str. 204-220, dostupno na adresi: <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/7727>.
- 4 Stojarova, Vera. „Organized Crime in the Western Balkans“. *HUMSEC Journal Issue* (jun 2012. godine).
- 5 Krasniqi, Kole. „Organized Crime in the Balkans“. *European Scientific Journal*. 12, 10 (2016), str. 204-220, dostupno na adresi: <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/7727>.
- 6 Branka Miljić. „Organizirani kriminal u Bosni i Hercegovini – pojam i zakonske regulative“, LOGOS, IV III (2019).
- 7 Albanese, Jay. „North American Organised Crime“. *Global Crime*, VI, I (2004), str. 8-18, dostupno na adresi: http://jayalbanese.com/yahoo_site_admin/assets/docs/AlbaneseNAorganizedcrimeglobalcrime.35194323.pdf
- 8 Calderoni, F., Comunale, T., Campadelli, G., M. Marchesi, M. Manyi, D. Frualdo, N. „Organized crime groups: A systematic review of individual-level risk factors related to recruitment“. *Cambell Systematic Reviews*. 18,1 (2022), dostupno na adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/cl2.1218>.
- 9 Kancelarija UN za borbu protiv droge i kriminala. Measuring organized crime in the *Western Balkans*. 2020, dostupno na adresi: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/OC/Measuring-OC-in-WB.pdf>.
- 10 Ujedinjene nacije. Konvencija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. 2000, dostupno na adresi: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>.
- 11 Istraživači su primetili brojne slučajeve o kojima se ne izveštava. Na primer, u ovom pogledu ističe se Crna Gora: https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/603333/video-uhapsen-predsjednik-privrednog-suda-blazo-jovanic-zejak-ljeskovic-jovic-i-radinovic?utm_source=vijesti&utm_medium=article_related&utm_campaign=article_intext_related.
- 12 Pavlović, Marija. *How Police Communicate: Analysis of Press Releases on Local Safety*. 2020, dostupno na adresi: <https://bezbednost.org/en/publication/how-police-communicate-analysis-of-press-releases-on-local-safety/>.
- 13 Informacije prikupljene tokom intervjua sa predstavnikom Državne policije Albanije – Generalni direktorat, Sektor analitike.
- 14 Biro za operativnu koordinaciju. *Procjena opasnosti od teškog i organizovanog kriminala u Crnoj Gori*. 2021, dostupno na adresi: www.gov.me.
- 15 Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije. Procena opasnosti od teškog i organizovanog kriminala. 2020, dostupno na adresi: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nnvYlq8>.
- 16 Europol. „Balkan cartel trafficking cocaine from South America to the EU dismantled“. 2022, dostupno na adresi: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/balkan-cartel-trafficking-cocaine-south-america-to-eu-dismantled>.
- 17 Đorđević, Saša. Balkan cartel myth-busting. 2021, dostupno na adresi: <https://www.linkedin.com/pulse/balkan-cartel-myth-busting-sasa-djordjevic>.

18 Министерство за Внатрешни Работи, Биро за Јавна Безбедност, Оддел за Криминалистичко Разузнавање и Анализа. Годишен извештај 2021 (2022), доступно на адреси: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj%20na%20MVR%20za%202021%20godina,%20%20-%2015_04_2022.pdf.

19 Интервју са представnicima redakcija istraživačkog novinarstva.

20 Интервју са istraživačima Balkanske mreže istraživačkog novinarstva (BIRN).

21 Rezime informacija dostupan na adresi: <https://www.europol.europa.eu/socata/2017/organised-crime-groups.html>.

22 Europol. *Serious and Organized Crime Threat Assessment*. 2021, доступно на адреси: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socata2021_1.pdf.

23 Интервју са пензионисаним инспектором полиције.

24 Интервју са представником Туžilaštva Bosne i Hercegovine – Специјални одјел за организовани криминал, привредни криминал I корупцију.

25 Vijesti. „Visokopozicionirani član Škaljarskog klana Milić Minja Šaković ubijen u Budvi“. 17. jun 2022, доступно на адреси: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/609414/pucnjava-is-pred-starog-grada-u-budvi>.

26 Globalna inicijativa protiv организованог криминала, *Hotspot of Organized Crime in the Western Balkans*. maj 2019, доступно на адреси: <https://globalinitiative.net/analysis/oc-western-balkans/>.

27 KempWalter, *Making a killing: What assassinations reveal about the Montenegrin drug war*, jul 2020, доступно на адреси: <https://globalinitiative.net/analysis/montenegro-assassinations-drug-war/>.

28 За више детаља о хронологiji убиства и друге детаље у вези са ратом између два клана, видети истраživački текст „*Ubistva, veze u policiji i vrhu države: Rat kotorskih klanova koji je progutao Balkan*”, доступан на адреси: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/433422/snimak-ubistva-veze-u-policiji-i-vrhu-drzave-rat-kotorskih-klanova-koji-je-progutao-balkan>.

29 Vijesti. „Visokopozicionirani član Škaljarskog klana Milić Minja Šaković ubijen u Budvi“. 17. jun 2022, доступно на адреси: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/609414/pucnjava-is-pred-starog-grada-u-budvi>.

30 Globalna inicijativa protiv организованог криминала. „Globalni indeks организованог криминала – Србија“, доступно на адреси: <https://ocindex.net/country-serbia>, str. 3-4.

31 KRIK i Radio Slobodna Evropa. „Crna knjiga“. 3. mart 2021, доступно на адреси: <https://www.crnaknjiga.rs/index.php>.

32 Radio Slobodna Evropa. „Sud u Beogradu потврдио другу оптужнику против Belivuka i članova njegove grupe“, 6. Jun 2022, доступно на адреси: <https://bit.ly/3z5zA70>.

33 Sazdovska, Marina, Todorovski, Ljupčo. „Modern methods of operation of organized criminal groups trafficking in drugs in the Republic of Macedonia“. 9th International Scientific Symposium, Crisis Management Days. 2016, Split, Hrvatska, доступно на адреси: https://www.researchgate.net/publication/301747261_Modegoogn_methods_of_operation_of_organized_criminal_groups_trafficking_in_drugs_in_the_Republic_of_Macedonia.

34 Идентификовано у истраживању Globalne inicijative protiv организованог криминала, Žarišta организованог криминала на Западном Балкану, 2019, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>.

35 Министарство унутрашњих послова Републике Србије. Procena pretnje od teškog i организованог криминала. 2020, str. 21-21, доступно на адреси: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=A-JPERES&CVID=nnvYlq8>.

36 Đorđević, Saša, Scaturro, Rogero, Dangerous games: *Football hooliganism, politics and organized crime in the Western Balkans*. Globalna inicijativa protiv organizovanog transnacionalnog kriminala, 2022, dostupno na adresi: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2022/06/Football-hooliganism-politics-and-organized-crime-in-the-Western-Balkans-GI-TOC-SEEObs.pdf>.

37 Intervju sa organima za sprovođenje zakona Kosova i Severne Makedonije.

38 Više informacija dostupno je na adresi: <https://cscwb.info/2022/05/20/workshop-on-soc-ta-questionnaires-and-methodology-held-in-tirana/>.

39 Specijalno tužilaštvo (SPAK), Radni izveštaj za 2021, str. 30, dostupan na adresi: <https://spak.al/wp-content/uploads/2022/04/Raporti-perfundimtar-SPAK-PDF.pdf>.

40 S obzirom na to da ne postoje zvanični podaci o procjenjenom broju OKG, svoju procenu zasnivamo na kvantitativnim podacima prikupljenim kroz proces istraživanja. Jedan od sagovornika, predstavnik istraživačkog medija, procenio je da postoji oko 27 čvrsto organizovanih i moćnih grupa.

41 Intervju sa predstavnikom Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

42 Zhilla, F., Lamallari, B. *Organized Crime Threat Assessment in Albania*. Fondacija za otvoreno društvo Albanija, 2015, dostupno na adresi: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/02/Threat_Assessment_of_Albanian_Organised.pdf.

43 Dostupno na adresi: <https://www.asp.gov.al/korce-finalizohet-faza-e-pare-e-operacionit-anti-droge-knock-down/>; <https://www.asp.gov.al/finalizohet-operacioni-policor-i-koduar-skema/>.

44 Informacija iz intervjuja.

45 Ova informacija takođe je zasnovana na intervjuima, jer drugih zvaničnih informacija nema.

46 Više informacija je dostupno na adresi: <https://cscwb.info/2021/09/06/national-soc-ta-devel-opment-in-bosnia-herzegovina-working-group-results/>.

47 Mijić, B. „Organizirani kriminal u Bosni i Hercegovini – pojam i zakonske regulative“. *Logos*. IV, 3, 2019, str. 41-46, dostupno na adresi: https://logos-centar.com/Files/Casopis/Logos3/LOGOS3_clanak6.pdf.

48 Informacije preuzete iz: UNODC (2020), Merenje organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu. Dostupno na adresi: [Macro report 2020 \(unodc.org\)](https://www.unodc.org); Intervju sa predstavnikom Kosovske policije.

49 Intervju sa predstavnikom Globalne inicijative za transnacionalni organizovani kriminal.

50 Intervju sa predstavnikom istraživačkog medija.

51 Kosovska policija. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala 2014-2015. Kosovo, Priština*: Kosovska policija, april 2016, dostupno na adresi: https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2019/10/SERIOUS_AND_ORGANISED_CRIME_THREAT_ASSESSMENT_-_SOCTA_2014-2015.pdf.

52 Više informacija dostupno je na adresi: <https://cscwb.info/2022/05/27/workshop-on-finaliza-tion-of-national-soc-ta-held-in-kosovo/>.

53 Nije uvek jasno šta u ovom izveštaju znači „neutralisani“, ali sugeriše se da policija misli na razbijene i optužene grupe.

54 Kosovska policija. *Kosovo Police Annual Work Report 2021. 2022*, dostupno na adresi: https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2022/03/RAPORTI-VJETOR-I-PUN%C3%8BS-I-POL-ICIS%C3%8B-S%C3%8B-KOSOV%C3%8BS_anglisht.pdf.

55 Kosovska policija. *Godišnji izveštaj 2019. 2020*, dostupan na adresi: <https://www.kosovopo-lice.com/wp-content/uploads/2020/02/Raporti-vjetor-2019-anglisht.pdf>.

56 Kosovska policija. „*Policija u vreme pandemije: Godišnji izveštaj o radu policije januar-decembar 2020*“. 2021, dostupno na adresi: <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2021/03/RAPORTI-VJETOR-ANGLISHT-2020.pdf>.

57 Intervju sa predstvincima Kosovske policije i Globalne inicijative za transnacionalni organizovani kriminal.

58 Isto.

59 UNODC. *Merenje organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu*. 2020, dostupno na adresi: [Macro report 2020 \(unodc.org\)](https://www.unodc.org).

60 Dodatne informacije dostupne su na adresi: //globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf.

61 *Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*. Indeks globalnog organizovanog kriminala 2021, septembar 2021, dostupno na adresi: <https://ocindex.net/>.

62 Operativni biro za koordinaciju. Procjena prijetnje od teškog I organizovanog kriminala. Crna Gora 2022, dostupno na adresi: <https://www.gov.me/en/article/operations-coordination-bureau-adopts-socta>.

63 Uprava policije Crne Gore. *Procjena prijetnje od teškog I organizovanog kriminala*. 2013, dostupno na adresi: <https://www.gov.me/dokumenta/5e23991f-b45f-48e5-b85b-c64cb8182daf>.

64 U ovom članku se navodi da su ove informacije iz najnovijeg izveštaja SOCTA, dok se u javno dostupnoj verziji dokumenta ova brojka ne pominje, što ukazuje na poverljivu verziju. Članak je dostupan na adresi: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/596763/u-klanovima-i-po-200-clanova>.

65 Intervju sa istraživačkim novinarima i predstvincima policije.

66 Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne gore. *Izveštaj MUP-a o radu i stanju u upravnim oblastima za 2020. godinu*. Crna Gora, 2021, str. 48, dostupno na adresi: <https://www.gov.me/dokumenta/f1fea6a0-50da-4e0a-a90e-5598c81938df>.

67 Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne gore. *Izveštaj o radu i stanju u upravnim oblastima iz nadležnosti MUP-a, sa organizacionom jedinicom Ministarstva nadležnom za policije poslove za 2021. godinu*. Crna Gora, 2021, str. 76, dostupno na adresi: <https://www.gov.me/dokumenta/84ee8802-98e9-4ab8-a0a3-1a121492e530>.

68 Na primer, jedna od poslednjih akcija koje je vodio Europol dovela je do hapšenja brojnih državljanina Crne Gore u nekoliko različitih država. Dostupno na adresi: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/balkan-cartel-trafficking-cocaine-south-america-to-eu-dismantled>.

69 Intervju sa predstnikom Odeljenja za organizovani kriminal, MUP Severne Makedonije.

70 MUP Severne Makedonije. *Godišnji izveštaj 2020. godini*, 2021, dostupan na adresi: <https://mvr.gov.mk/Upload/EditorUpload/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202020.pdf>.

71 Isto.

72 Intervju sa predstnikom Odeljenja za organizovani kriminal, MUP Severne Makedonije.

73 Republika Makedonija, MUP. *Procena teškog i organizovanog kriminala*. 2015.

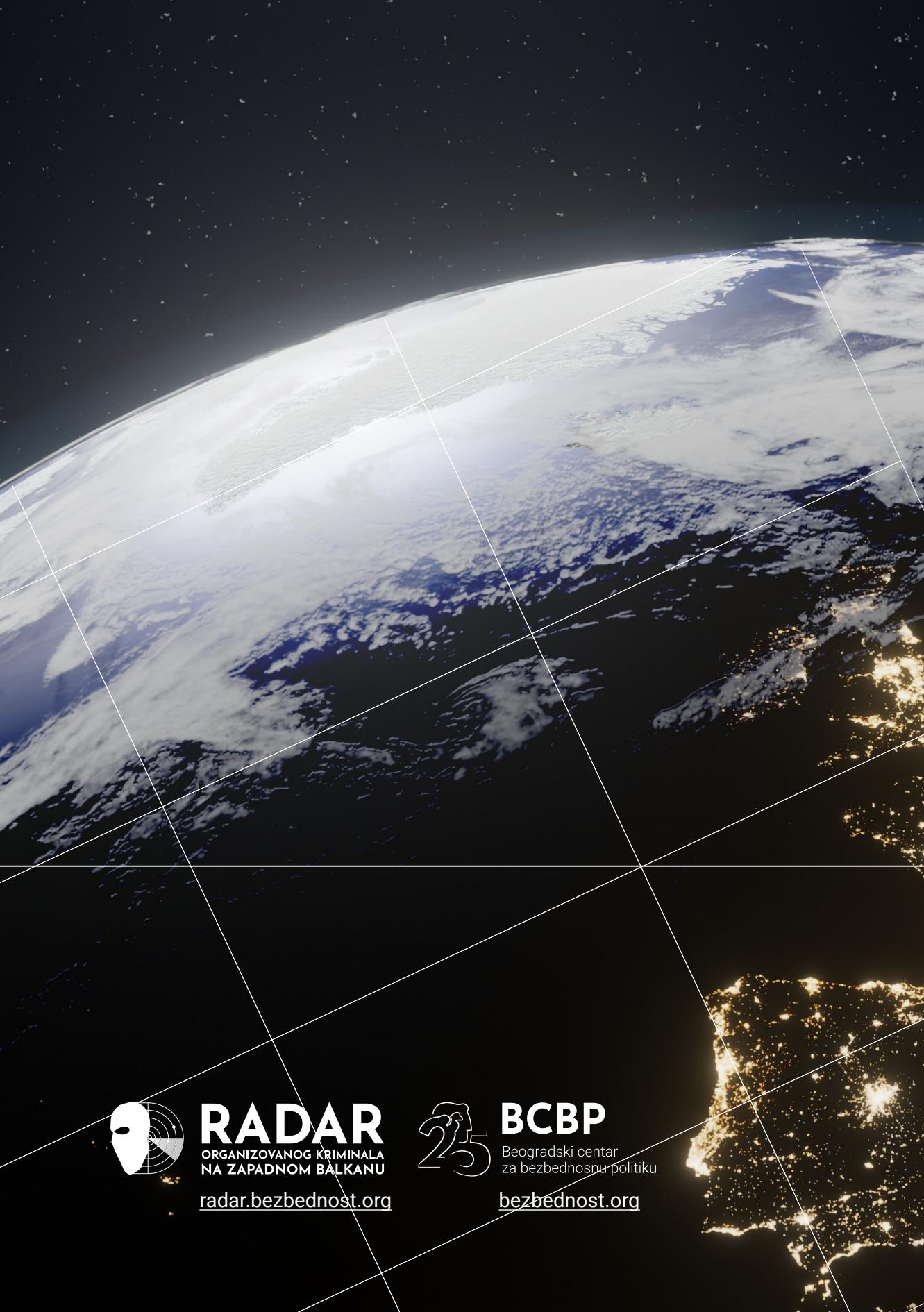
74 Isto, str. 14.

75 Više informacija dostupno je na adresi: <https://mvr.gov.mk/vest/19895>.

76 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Makedonije. *Procena teškog i organizovanog kriminala*. 2015, dostupno na adresi: <https://polis.osce.org/macedonia-serious-and-organized-crime-threat-assessment>.

- 77 Intervju sa predstavnikom Odeljenja za organizovani kriminal, MUP.
- 78 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Makedonije. *Procena teškog i organizovanog kriminala*. 2015, dostupno na adresi: <https://polis.osce.org/macedonia-serious-and-organized-crime-threat-assessment>.
- 79 Informacije prikupljene putem intervjuja.
- 80 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Strateška procena javne bezbednosti za period 2022-2025*. Beograd, 2022, str. 32, dostupno na adresi: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/98632591-2b0d-4cba-9cd1-e7ff993705a6/Strateska+procena+javne+bezbednosti+MUP.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nYH6yro>.
- 81 Isto.
- 82 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala* 2019. Beograd, 2021, str. 20, dostupno na adresi: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=A-JPERES&CVID=nnvYlq8>.
- 83 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala* 2015. 2016, dostupno na adresi: <https://bezbednost.org/publikacija/procena-pretnje-od-teškog-i-organizovanog-kriminala/>.
- 84 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala* 2019. Beograd, 2021, str. 18-19, dostupno na adresi: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=A-JPERES&CVID=nnvYlq8>.
- 85 Tačna terminologija u dokumentu je da su ove grupe „realizovane“, bez ikakvih drugih informacija, ali indikativno je to da to znači procesuirane i krivično optužene.
- 86 N1. „Vulin: Policija za godinu i po dana razbila 30 organizovanih kriminalnih grupa“, 2. jun 2022, dostupno na adresi: <https://bit.ly/306wN2u>.
- 87 Intervju sa novinarom istraživačkog portala KRIK.
- 88 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala* 2019. Beograd, 2021, str. 20, dostupno na adresi: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=A-JPERES&CVID=nnvYlq8>.
- 89 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala* 2015. Beograd 2016, str. 3, dostupno na adresi: <https://bezbednost.org/publikacija/procena-pretnje-od-teškog-i-organizovanog-kriminala/>.
- 90 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala* 2019. Beograd, 2021. str. 21. Dostupno na: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nnvYlq8>
- 91 UNODC. Merenje organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu. 2020. Dostupno na: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/OC/Measuring-OC-in-WB.pdf>, str. 5.
- 92 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala* 2019. Beograd, 2021, str. 21, dostupno na adresi: <http://mup.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=A-JPERES&CVID=nnvYlq8>.
- 93 Informacije na osnovu intervjuja sa predstavnicima organa za sprovođenje zakona.
- 94 Predstavnik Specijalnog odeljenja Tužilaštva.
- 95 Isto.
- 96 Intervju sa istraživačkim novinarom BIRN.

- 97 Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. *The Hotspots of organized crime in the Western Balkans*. 2019, dostupno na adresi: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>.
- 98 Informacije na osnovu intervju sa istraživačkim novinarima i drugih podataka prikupljenih za potrebe studije.
- 99 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. Strateška procena javne bezbednosti 2022-2025. Beograd, 2022, dostupno na adresi: <http://mup.gov.rs/wps/wcm/connect/98632591-2b0d-4cba-9cd1-e7ff993705a6/Strateska+procena+javne+bezbednosti+MUP.pdf?MOD=A-JPERES&CVID=nYH6yro>.
- 100 Više o ovom slučaju na adresi: <https://www.krik.rs/bivsi-novinar-studija-b-svedocio-na-sud-jenju-za-jovanjicu.>
- 101 Volter Kemp, Kristina Amerhauzer i Ruđero Skaturo, *Aktuelne cene – Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu*. Dostupno na adresi: <https://bit.ly/3cehDe5>.
- 102 Ruggero, Scaturro. Smuggling of migrants in the Western Balkans. Global Initiative against Transnational Organized Crime, 2022, dostupno na adresi: <https://globalinitiative.net/analysis/migrant-smuggling-western-balkans/>.
- 103 UNODC. Merenje organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu. 2020, dostupno na adresi: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/OC/Measuring-OC-in-WB.pdf>, str. 6.
- 104 Isto, str. 7.
- 105 Informacije su prikupljene putem intervju sa policijskim inspektorom iz Srbije.
- 106 Više informacija dostupno je na adresi: <http://www.msb.gov.ba/PDF/strategija11122017.pdf>.
- 107 UNODC. Merenje organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu. 2020, dostupno na adresi: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/OC/Measuring-OC-in-WB.pdf>, str. 9.
- 108 Intervju sa istraživačkim novinarkom, BIRN Kosovo.
- 109 Balkan Insight. „With police connections Serbian-Syrian translator turner people smuggler”, 22. jun 2022. godine. Za više informacija videti: <https://balkaninsight.com/2022/06/22/with-police-connections-serbian-syrian-translator-turned-people-smuggler/>.
- 110 Više na adresi: <https://balkaninsight.com/2022/06/24/shootings-stabbing-report-ed-near-serbian-migrant-camp/>.
- 111 Informacije prikupljene putem intervjuja.
- 112 UNODC. Merenje organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu. 2020, dostupno na adresi: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/OC/Measuring-OC-in-WB.pdf>, str. 10.
- 113 Intervju sa predstavnikom Kosovske policije.
- 114 Intervju sa predstavnikom tužilaštva.
- 115 Intervju sa predstavnikom Kosovske policije.
- 116 Isto.
- 117 Intervju sa istraživačkim novinarkom, BIRN Kosovo.
- 118 Isto.
- 119 Intervju sa predstavnikom Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), višim inspektorom.
- 120 Europol. *Serious and Organized Crime Threat Assessment: A corrupting influence: The infiltration and undermining of Europe's economy and society by organized crime*. 2021, dostupno na adresi: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf.

RADAR
ORGANIZOVANOG KRIMINALA
NA ZAPADNOM BALKANU

radar.bezbednost.org

BCBP
Beogradski centar
za bezbednosnu politiku

bezbednost.org